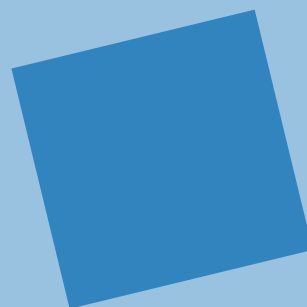
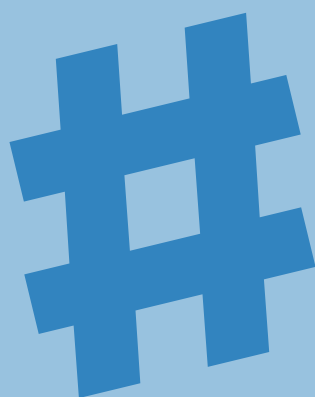

Internetguide #2

Yttrandefrihet på nätet

I den här guiden lär du dig...

- Yttrandefrihetens grunder.
- Lagar som påverkar yttrandefriheten.
- Censur och förbud.
- Yttrandefrihet i olika medier.
- Vad som är yttrandefrihetsbrott.
- Om ansvar och skadestånd.
- Förslag på lagändringar.
- Etik och etikett på nätet.

Innehåll

Förord	4
Inledning	5
1. Vad får sägas på nätet?	6
2. Yttrandefrihetens filosofi	8
3. Yttrandefrihetens reglering	11
4. Regeringsformen	14
5. Europakonventionen och EU:s rättighetsstadga	17
6. Yttrandefrihetsgrundlagarna	19
6.1 Historiens vingslag	20
6.2 Tillämpningsområdet	21
6.3 Grundbultarna	23
7. Internet och lagarna	28
7.1 Vem behöver utgivningsbevis?	29
7.2 Vilken verksamhet kan få utgivningsbevis?	30
7.3 Vem kan få utgivningsbevis?	30
7.4 Vilka krav måste uppfyllas?	30
7.5 Antalet utgivningsbevis	31
7.6 Modererat eller omoderat?	32
7.7 Skyldighet att ta bort	33
7.8 Skyldigheter med utgivningsbevis	34
7.9 Upphovsrätten på internet	35
7.10 Anskaffarfriheten och internet	37
7.11 Källskyddet på internet	37
7.12 Lagen om skydd för företagshemligheter	40
7.13 Meddelarbrott	40
7.14 Personuppgiftslagen och internet	41
7.15 Rätten att vara uppkopplad	42
7.16 Nätoperatörernas ansvar	42

8. Vilka yttranden är brottsliga?	45
8.1 Yttrandefrihetsbrotten	46
8.2 Ytterligare 17 brott i yttrandefrihetsgrundlagarna	51
8.3 Andra brott som kan begås på internet	58
9. Ansvar och skadestånd	62
9.1 Vem kan hållas ansvarig?	63
9.2 Skadestånd	65
10. Hur handläggs brott på internet?	67
11. Etik och netetikett	70
11.1 Etik och moral	71
11.2 Spelregler för press, radio och tv	71
11.3 Etik och etikett på nätet	74
12. Utredning föreslår lagändringar	76
13. Lästips och länkar	82

Förord

Tekniken för att kommunicera förfinas ständigt. Ibland tar den jättekoliv. Internet brukar beskrivas som det stora klivet. Och visst har det som startade som en uppkoppling mellan ett antal universitet i USA underlättat kommunikationen mellan människor, skapat nya affärsmöjligheter och samhällsnyttiga tjänster, men dessvärre även nya brott och nya brottsverktyg. Inget samhällsområde är opåverkat av utvecklingen.

Men sett i ett längre perspektiv är internet trots allt bara ett steg i utvecklingen för att bedriva masskommunikation. Det kanske avgörande klivet, den verkliga informationsvärldens big bang, skedde med tryckkonstens uppfinning. Då blev det möjligt för fler än de mycket få som hade råd att anlita ett antal skrivare som mångfaldigade ett manus till relativt billigt trycka och sprida information. Med fattigmännens tryckpress, stencilapparaten, och inte minst nu med internet är det möjligt för i stort sett hela befolkningen att till en ringa kostnad kommunicera med andra, sprida information och ge hals åt sina åsikter och värderingar. Var och en kan bli sin egen lyckas smed, sjunga efter sin näbb och kalla sig publicist.

Men med möjligheterna följer ansvar och skyldigheter. Syftet med denna guide är att upplysa både om möjligheterna och farorna med att publicera sig utan att ta ett publicistiskt ansvar. Guiden riktar sig i första hand till den som använder internet som fritids- eller bisyssla eller för att underlätta annan verksamhet. Men även den som har till yrke att förmedla nyheter eller driva opinion tror jag mig veta kommer att ha nytta av guiden. Kunskapen om vad som gäller är inte överdrivet stor, ens bland mer erfarna publicister.

Med tanke på att tryckkonsten kom först är det inte förvånande att regleringen av den också fått genomsyra regelverket för kommunikation i etern och på webben. Till del sammanfaller regelverket och gäller för alla former av yttranden. Därmed är det ofrånkomligt att även i en guide för internetanvändare redogöra för regelverket totalt sett och inte minst för vad som gäller för tryckta medier. Guiden har därmed inte bara ambitionen att vara praktiskt inriktad utan även folkbildande när det gäller yttrandefriheten totalt sett. Den läsare som bara vill ha praktiska råd kan självfallet till exempel läsa kapitlen om Europakonventen och tryckfrihetens historia eller hoppa över dem.

Stockholm i mars 2016

Nils Funcke

Inledning

Kastad sten och sagt ord kan inte tas tillbaka.

Det gamla ordspråket förmedlar den allomfattande visdomen och tidlösa lärdomen att ord kan skada. Visst kan man ropa "se upp" för att få den berörde att huka sig. Men ett uttalat ord är ett tänkt ord som etsar sig fast även om den drabbade varnats och kastaren uttrycker sin ånger. Ett "förlåt" räcker långt men läker inte alla sår.

Den absoluta majoriteten av oss tar aldrig upp någon sten eller annat tillhygge även om det finns tillfällen när aggressiviteten bubb- lar över och vi tänker att "den idioten ska få på skallen". Men när det gäller att med tangentbordet forma verbala stenar och trycka på "sänd" är spärarna betydligt lägre och ibland helt upplösta. Offret verkar långt borta och vi tror oss kunna vara anonyma. Stenen är kastad. Och när andra ger den ny energi och kastar den vidare ute på internet har vi det som övergripande och därmed lite svepande brukar benämnas "näthat". Synen på "näthatet" och hur det ska be- gränsas berör den centrala frågan om yttrandefrihetens gränser. Inom vissa områden är gränsen för det tillåtna tydlig. Men mellan det som självklart får sägas och det otillåtna finns en gråzon där inget definitivt och generellt svar kan ges. Gråzonen blir inte mindre av att det finns två regelverk att hålla ordning på. Ett i form av två grundlagar som ger ett extra starkt skydd för vissa former av yttran- den och ett där skyddet är allmänt. Till dessa återkommer vi. I tider när yttrandefriheten begränsats har staten alltid satt in stöten mot distributionen, spridningen, av de yttranden som för dagen anses förgripliga, förkastliga eller olämpliga. Överföringen av informa- tionen från avsändaren till mottagaren är den svagaste länken i yttrandefriheten, vilket diktaturer självfallet upptäckt. Men även i de- mokratier har regeringar i statsnyttans namn gjort sådana begräns- ningar. Denna historiska insikt gäller i högsta grad internet. Och det saknas inte exempel i modern tid på sådana ingripanden i Sverige.

1. Vad får sägas på nätet?

Frågan i rubriken går inte att ge ett generellt svar på. Det som framstår som självklart att få uttrycka i ett sammanhang kan vara förbjudet i ett annat. Även yttranden som kränker någon kan vara försvarliga att sprida om en person men utgöra förtal om det gäller en annan.

Vad som sägs och om vem och i vilket sammanhang har stor betydelse och avgör många gånger vad som är tillåtet och vad som anses brottsligt.

Ambitionen med denna guide är att ange gränserna och vilka regleringar som gäller för vilka yttranden. Ett och samma yttrande kan nämligen vara brottsligt på en webbplats men tillåtet på en annan.

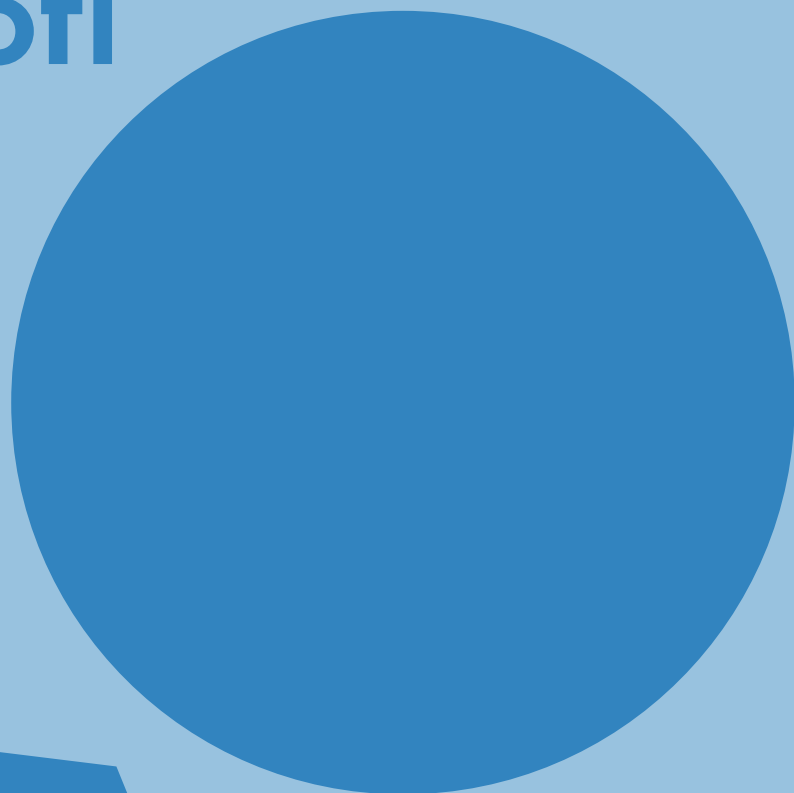
Det kan vid en första anblick framstå som märkligt att ett yttrande inte kan lysas i bann och beivras oavsett hur och var det sprids. Yttrandefriheten kan sägas vara graderad beroende på vilket forum man valt. Denna ojämlikhet och olika behandling har sin förklaring och är motiverad.

På samma sätt är det bara vissa former för spridning av information och värderingar som åtnjuter förmånen att särbehandlas och bland annat bli bedömda av en jury.

Men låt oss börja med en mer filosofisk betraktelse av yttrandefriheten och dess betydelse. Det blir en grund att stå på innan vi går in i detaljbestämmelserna där risken är stor att inte se skogen för alla träden.

2. Yttrandefrihetens filosofi

Kloka män har sedan antiken med djupa veck i pannan och hakan i handen tänkt djupa tankar om betydelsen av en fri debatt. Allt ska kunna ifrågasättas och utsättas för prövning. Den engelske filosofen John Stuart Mill är en av dem som tydligt och slagkraftigt formulerat behovet av en fri åsiktsbildning. Enligt Mill är yttrandefriheten en förutsättning för samhällets ekonomiska, kulturella och politiska utveckling. Vi skulle inte ens acceptera Newtons gravitationslag om den inte fick ifrågasättas.

Även tankar som kan framstå som orimliga och utmanande i den tid de yttras måste kunna få uttryckas och spridas.

När vetenskapsmannen Galileo Galilei på 1600-talet utmanade den rådande världsbilden att jorden var himlavalvets centrum tvingades han avsvära sig den "felaktiga läran". Han ställdes inför inkvisitionen. Tankeförbudet han drabbades av framstår idag som bisarrt och jorden som en planet bland andra har upphöjts till sanning. En sanning vars livslängd vi inte vet något om idag.

Den tanke- och yttrandefrihet som borde ha tillkommit Galilei ska vi idag inte förneka de som är skeptiska till såväl jordens uppkomst som plats på himlavalvet. Det ska var tillåtet att hävda att jorden är platt och universums mittpunkt.

Så länge vi rör oss kring vetenskapliga frågor som jordens form och svarta hål är det okontroversiellt att tillåta även de mest kufiska tankar och värderingar. Vi ler lite overseende åt dem som aviserar jordens undergång till ett visst datum men tillåter det. Var och en ska få bli salig på sin tro.

Men när det kommer till sådant som är kontroversiellt och där starka känslor och värderingar är inblandade blir det svårare. I flera länder i Europa är det förbjudet att förneka eller ifrågasätta omfattningen av förintelsen under andra världskriget. Nazisternas illdåd ses som en sanning som ska fredas från diskussion. Ett sådant förhållningssätt till historien riskerar att underminera tilltron till berättelserna om det som skett. Att inte tillåta ett ifrågasättande tyder på dåligt förtroende för de egna ståndpunkterna.

Tanken med en vid och tillåtande yttrandefrihet är just att även det som stör och upprör ska kunna sägas. Sant och falskt, trivialiteter och allvar, fanatism och likgiltighet, genomtänkt eller hugskott...

Det innebär inte att det inte finns behov av gränser. Vad som får uttryckas var och hur. Vilka yttranden som anses förbjudna och där den som yttrar dem ska bestraffas varierar från samhället till samhälle och inte minst över tid.

Gränser behövs för att den enes frihet inte ska få användas på ett sätt som begränsar den andres. Att åberopa demonstrationsrätten och med hänvisning till att de egna moraliska värdena står över andras försöka stoppa en demonstration är brottsligt och ska beivras. Det skedde också i Jönköping där ett antal kristna höll en

2. Yttrandefrihetens filosofi

gudstjänst mitt på gatan där en nazistdemonstration skulle dra fram. Nazisterna hade tillstånd och när de som satt på gatan vägrade flytta på sig lyfte polisen bort dem. Demonstranterna hänvisade i rätten till nödvärn och att de försökte förhindra brott men dömdes för ohörsamhet mot ordningsmakten i oktober 2014. De slapp däremot påföljd eftersom ordningsstörningen bedömdes som ringa. Något märkligt tog tingsrätten också hänsyn till att de demonstrerat mot värderingar som är oförenliga med en demokrati.

Det är brottsligt att kasta sten även på den dumme eller avvikande. Eftersom ord kan skada lika svårt som en sten finns det restriktioner för vad som får sägas. Det tar sig uttryck i såväl lagtext som i etiska regelverk och outtalade sociala regler.

Låt oss börja i lagen.

3. Yttrandefrihetens reglering

**TF, PUL
YGL, OS
RF, BBS,
LEK**

3. Yttrandefrihetens reglering

TF, PUL, YGL, OSL, RF, BBS, LEK ...

Förkortningarna är många. Det är inte lätt för den enskilde att orientera sig bland alla de lagar och konventioner som direkt eller indirekt, övergripande eller specifikt reglerar och påverkar yttrandefriheten.

Om vi håller oss på det nationella planet kan man säga att regeringsformen (RF) utgör en bas på vilken andra lagar och regler vilar. I denna vår främsta grundlag räknas yttrandefriheten upp som en grundläggande fri- och rättighet.

Medan RF kan sägas skydda alla former av yttranden ger tryckfrihetsförordningen (TF) ett än starkare och mer specifikt stöd för tryckta medier medan yttrandefrihetsgrundlagen främst skyddar etermedierna (YGL).

BBS-lagen eller Lagen om elektroniska anslagstavlur reglerar ansvaret för den som tillhandahåller till exempel en webbplats där andra kan skriva meddelanden utan att först få dem godkända av den som tillhandahåller tjänsten. Den är däremot inte tillämplig på verksamheter på nätet som har ett utgivningsbevis, där en ansvarig utgivare kontrollerar alla yttranden innan de publiceras.

Personuppgiftslagen från 1998 (PUL) är sprungen ur samarbetet inom Europeiska Unionen. Den utgör den svenska tillämpningen av EU:s dataskyddsdirektiv och syftar till att skydda den personliga integriteten. Främst gentemot myndigheterna men också för att

Personuppgiftslagen (PUL)

Publicering av känsliga personuppgifter är inte tillåtet på webbplatser, bloggar och liknande som saknar utgivningsbevis. Med känsliga uppgifter menas uppgifter om någons ras, etniska ursprung, politiska hemvist, religiösa eller filosofiska övertygelse eller medlemskap i fackförening. Det är också förbjudet att behandla personuppgifter som rör hälsa eller sexualliv.

Undantag från förbudet är webbpubliceringar eller annan hantering som sker "uteslutande för journalistiska ändamål eller konstnärligt eller litterärt skapande". Det finns ingen knivskarpt definierad gräns för när ett yttrande ska anses uppfylla något av kriterierna. Högsta domstolen har i en vägledande dom tolkat det journalistiska begreppet ganska vitt. Ett inlägg kan anses utgöra ett bidrag till samhällsdebatten även om det samtidigt riktar kritik mot en enskild som "hängs ut".

Datainspektionen vakar över att PUL följs.

Om webbplatsen har utgivningsbevis är PUL inte tillämplig. Det gäller också vid utlämnande av allmänna handlingar.

skydda enskildas intrång i andras integritet. Personuppgiftslagens skydd för enskilda är inte tillämpligt på verksamheter som faller under TF och YGL.

Till skillnad mot PUL gäller upphovsrättslagen alla former av yttranden och därmed även för medier som verkar under TF och YGL. Syftet är att den som skapat ett konstverk, skrivit en roman, komponerat en melodi eller något annat verk som till exempel ett fotografi ska få njuta frukterna av sitt arbete. Lagen begränsar därmed yttrandefriheten i så måtto att det inte är fritt fram att utan begränsningar återge ett verk.

Europakonventionen om mänskliga rättigheter består av 18 artiklar till skydd av enskilda mot godtyckliga statliga ingripanden. Konventionen innehåller bland annat artiklar för att säkerställa enskildas yttrandefrihet men också artiklar som skyddar den enskildes rätt till ett privatliv gentemot staten och gentemot andra enskilda. Konventionen ska tillämpas som svensk lag och det förekommer att domstolarna hänvisar till artiklar i konventionen och Europadomstolens tolkningar av bestämmelserna. Vid sidan av Europakonventionen har också EU antagit en rättighetsstadga vars allmänt hållna bestämmelser uttolkas av EU-domstolen.

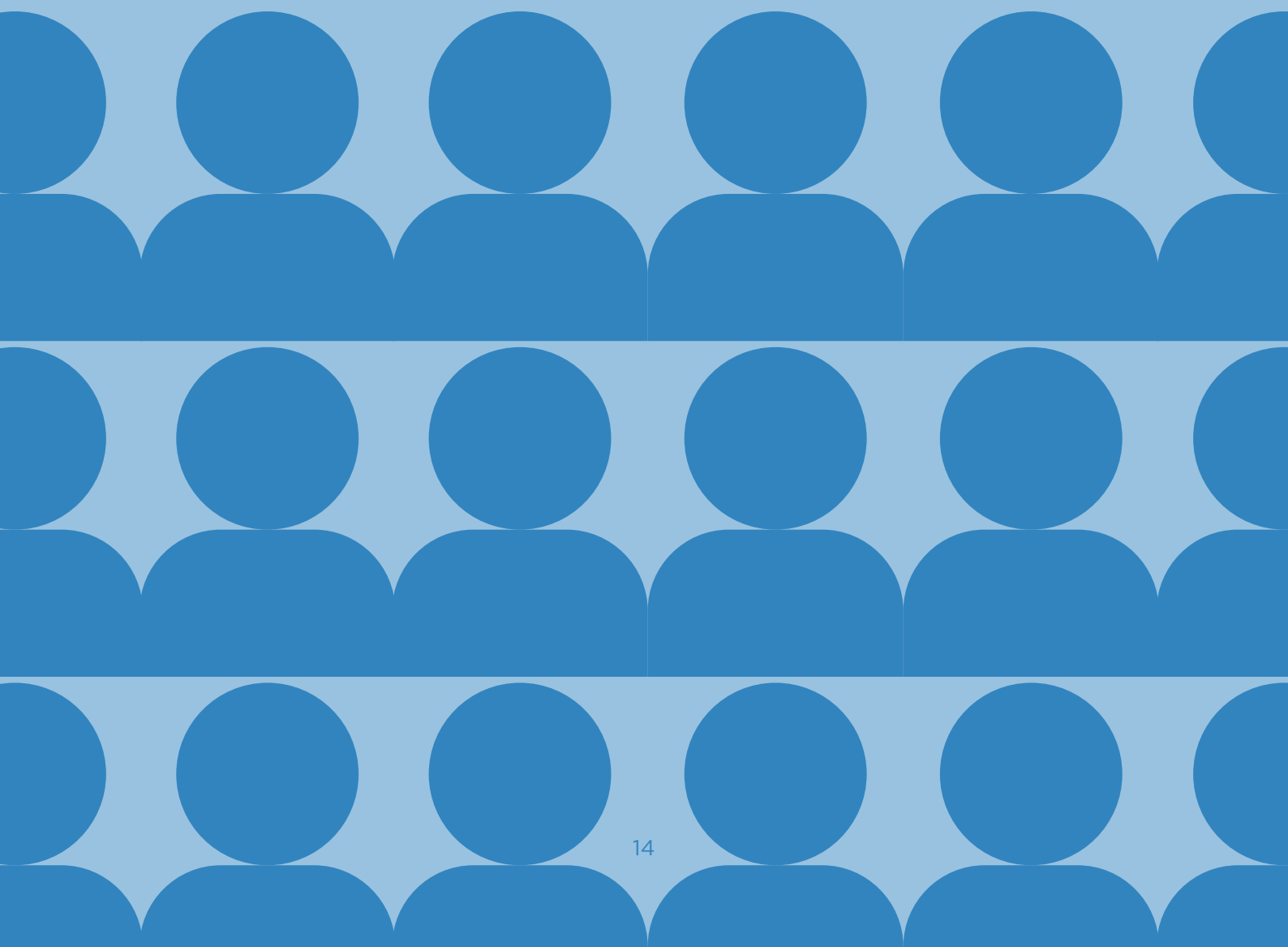
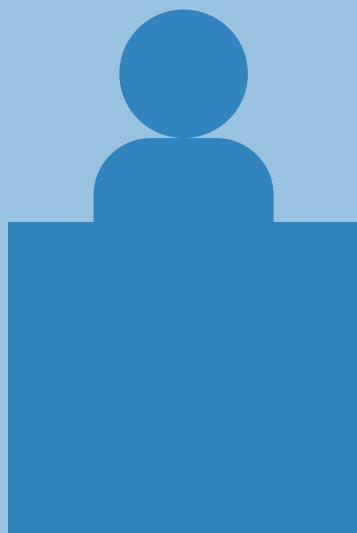
Med denna grova översikt och ansats till att beskriva hur lagarna förhåller sig till varandra är det dags att gå in på varje enskild lag och konvention.

Lagarnas räckvidd

- Regeringsformen ger ett skydd för alla yttranden.
- Tryckfrihetsförordningen skyddar tryckta medier.
- Yttrandefrihetsgrundlagen skyddar etermedier och vissa webbplatser.
- Personuppgiftslagen (PUL) gäller för webbplatser utan utgivningsbevis.
- Upphovsrättslagen omfattar alla publiceringar eller andra offentliggöranden.

4. Regeringsformen

Regeringsformen ses som vår förnämsta grundlag. Den reglerar hur landet ska styras. I den inledande bestämmelsen slås fast att all offentlig makt utgår från folket och att den offentliga makten utövas under lagarna. I bestämmelsen sägs också att ”den svenska folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning och på allmän och lika rösträtt.”

I andra kapitlets 1 § finns de grundläggande fri- och rättigheterna uppräknade. De så kallade opinionsfriheterna ger ”var och en”, alltså alla, rätt till:

- Yttrandefrihet
- Informationsfrihet
- Mötesfrihet
- Demonstrationsfrihet
- Föreningsfrihet
- Religionsfrihet

I samma kapitel finns också några av de så kallade negativa friheterna uppräknade. Till skillnad mot de positiva rättigheterna anges här förbud för det allmänna att till exempel tvinga enskilda att deklarerat sin politiska eller religiösa tillhörighet. Myndigheterna och andra allmänna organ får heller inte tvinga någon att delta i en sammankomst eller tvångsansluta någon till en organisation.

Rättigheterna är som synes allmänt formulerade i regeringsformen. När det gäller tryck- och yttrandefriheten hittar vi detaljregleringen i två andra grundlagar, tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen som regeringsformen hänvisar till. I tryckfrihetsförordningen finns också angivet en rätt att ta del av allmänna handlingar. Övriga rättigheter är reglerade i vanlig lag.

I andra kapitlet i RF finns också ett antal bestämmelser som syftar till att skydda enskildas integritet och rörelsefrihet. Det gäller bland annat skydd mot kroppsliga ingrepp som tvångsmedicinering men även skydd för hemmet och den personliga integriteten. Genom en lagändring 2010 förstärktes integritetsskyddet genom införandet av en bestämmelse som förbjuder ”betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den personliga integriteten”.

Begränsningar av rättigheterna och skyddet för enskilda får endast göras för att tillgodose ändamål ”som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle”, de får heller inte vara mer långtgående än vad som krävs för att uppnå ändamålet med begränsningen och inte utsträckas så långt att de ”utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen”.

När det gäller friheten att yttra sig och inhämta information får begränsningar endast göras av hänsyn till bland annat rikets säkerhet, allmän ordning och säkerhet, enskildas anseende och privatlivets helgd. Grundlagen ger därutöver riksdagen rätt att begränsa

4. Regeringsformen

bland annat yttrandefriheten och mötesfriheten för personer som inte är svenska medborgare. En möjlighet som används när det gäller rätten att få utgivningsbevis för vissa webbplatser. Denna begränsning finns inte närmare motiverad i lagens förarbeten och sannolikt rör det sig om ett förbiseende från lagstiftaren.

Enligt regeringsformen begränsas också riksdagens möjligheter att reglera rättigheterna genom att Europakonventionen gäller som lag i Sverige. Vare sig lag eller förordningar får meddelas som står i strid med Sveriges åtaganden enligt den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Regeringsformen utgör en tydlig signal till lagstiftaren att vara noggrann och försiktig när det gäller att i lag och med förordningar begränsa rättigheterna. Begränsningarna ska också kännetecknas av tydlighet och vara motiverade så att det framgår att andra mindre ingripande åtgärder övervägts men inte ansetts tillräckliga.

5. Europa- konventionen och EU:s rättighetsstadga

5. Europakonventionen och EU:s rättighetsstadga

Europakonventionen om de mänskliga fri- och rättigheterna består av 18 artiklar. De anger vilka rättigheter som de nationer som anslutit sig till konventionen förbinder sig att följa.

Utöver förbud för tortyr och slavarbete ska medlemsländerna garantera enskildas säkerhet, ge alla rätt till en rättvis rättegång och ingen ska kunna straffas utan stöd i lag.

Yttrandefrihet innebär enligt artikel 10 en rätt för var och en att "ta emot och sprida uppgifter och tankar utan offentlig myndighets inblandning och oberoende av territoriella gränser". Samtidigt poängteras att yttrandefriheten måste utövas under ansvar, medföra skyldigheter och får begränsas för att bland annat förebygga brott och oordning.

Artikel 8 bär rubriken "Rätt till skydd för privat- och familjeliv". I första hand riktar sig bestämmelsen till myndigheterna. De ska visa respekt för den enskildes "privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens". Men artikel 8 har även kommit att användas för att bedöma och döma när någon använt sin yttrandefrihet så att någon enskilds integritet kränkts och den enskilda staten inte ingripit eller att den drabbade saknat rättsliga möjligheter att få sin sak prövad.

När två rättigheter kommit i konflikt med varandra i konkreta fall är det Europadomstolen i Strasbourg i Frankrike som ska göra en avvägning mellan intressena.

Yttrandefriheten har getts en vid tolkning av domstolen. En dom från 1976 brukar betraktas som något av ett riktmärke. Enligt domen utgör yttrandefriheten en av grundvalarna för en demokrati. Yttrandefriheten ska garantera inte bara att information och idéer som "mottas positivt" eller anses "oförargliga eller likgiltiga" får uttryckas utan också sådant som "kränker, chockerar eller stör staten eller någon del av befolkningen". Utan "pluralism, tolerans och vidsynthet" ingen demokrati är domstolens slutsats.

Utöver Europakonventionen som gäller som lag i Sverige har Sverige också förbundit sig att följa och respektera den rättighetsstadga som antagits av Europeiska Unionens beslutande organ. Den är till stora delar synonym med Europakonventionen. På samma sätt som gäller för Europadomstolen kan enskilda anmäla stater till en domstol, EU-domstolen, när de anser att deras rättigheter inte respekterats eller det saknas rättsmedel för att de ska kunna ta tillvara sina rättigheter.

Utslagen i framför allt Europadomstolen har i ett antal fall använts och haft avgörande betydelse för utgången i mål i svenska domstolar, vilket vi ska se exempel på längre fram i skriften.

6. Yttrandefrihets- grundlagarna

6.1 Historiens vingslag

Den 2 december år 1766 antog riksdagen en förordning om tryck- och skrivfriheten, tryckfrihetsförordningen. Förordningen var unik i världen genom att den gavs status som grundlag.

TF innebar att kravet att alla manuskript skulle förhandsgranskas av en statlig censor innan de fick tryckas och lämnas ut för spridning avskaffades. Den tryckare som tidigare dristat sig till att trycka en skrift utan censorns stämpel kunde mista privilegiet att driva ett tryckeri.

I dagligt tal brukar vi tala om att censuren avskaffades. Däremot undantogs skrifter i religiösa ämnen som under ytterligare ett antal år skulle granskas före tryckning. Kyrkans makt var stark, inte bara över själarna utan också över tryckerierna.

Samtidigt som förhandsgranskningen kraftigt beskars infördes också en rätt att ta del av allmänna handlingar. Det blev förbjudet att vidta administrativa åtgärder och alla skulle ges en chans att försvara sig i en rättegång om de anklagats för att ha missbrukat tryckfriheten.

Sedan 1766 har striden om det fria ordet böljat fram och tillbaka. Under långa tider har tryckfriheten varit starkt kringskuren för att sedan återupprättas och då i flera fall i en mer tillåtande utformning. Två exempel är 1810 och 1949 års TF.

Tryckfrihetsförordningen har sedan fått en lillasyster i yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). Sedan 1992 regleras där radio- och tv-sändningar, tekniska upptagningar samt överföringar via internet.

Yttrandefrihetsgrundlagarnas grundbultar

- Förbud för förhandsgranskning och hindrande åtgärder.
- Meddelarfrihet och anonymitetsrätt.
- Ensamansvar.
- Särskild brottskatalog och rättegångsordning.
- Etableringsfrihet.

6.2 Tillämpningsområdet

Tryckta skrifter

När tryckfrihetsförordningen infördes 1766 fanns bara ett sätt att massproducera skrifter, nämligen i en tryckpress. Det var därför naturligt att lagen endast omfattade sådana skrifter.

Böcker, skrifter, affischer eller andra framställningar som framställts genom att graverade plåtar eller bokstavstyper trycks mot ett papper, tyg eller annat material skyddas av TF än idag. Innehållet, utformningen och tryckkvaliteten spelar ingen roll utan det är framställningsmetoden som avgör om TF ska tillämpas eller inte. Det är heller inte nödvändigt att författaren eller tryckåret anges på skriften för att den ska skyddas av TF och bedömas enligt bestämmelserna i lagen.

Tryckfriheten var förbehållen framställningar i tryckpress fram till mitten av 1970-talet. Då inkluderades även skrifter framställda genom stencilering. En förutsättning för att nå samma skydd som för tryckta skrifter var och är än idag att det på den stencilerade skriften anges vem som mångfaldigat den, när och var det skett. Alternativt att det finns ett utgivningsbevis för skriften. Ansökan om utgivningsbevis görs hos Patent-och registreringsverket (PRV). För att göra lagen mer teknikneutral inkluderas idag, utöver stencilerade skrifter, även skrifter mångfaldigade i en fotokopiator eller med liknande tekniska metoder.

Frihet under ansvar

Yttrandefriheten har en lång historia i Sverige. En frihet värd att värna och vårda. Alla som brukar den har inte bara en vid rättighet utan också ett ansvar att inte använda den på ett sätt som gör att staten begränsar den.

- Respektera andras integritet.
- Publicera känsliga uppgifter endast om det är försvarligt.
- Kontrollera att uppgifter om enskilda är sanna.
- Det kan vara brottsligt att publicera uppgifter ur allmänna handlingar.

Radio och tv

Sändningar via tråd och i etern reglerades i vanlig lag, Radio- och tv-lagen, fram till 1992 när yttrandefrihetsgrundlagen trädde i kraft. Med YGL fick radio och tv sändningar i princip samma skydd på grundlagsnivå som tryckta skrifter. Skillnaden är att lagen öppnar för att staten får ställa särskilda villkor på sändningar i etern. Det gäller bland annat den så kallade demokratibestämmelsen som innebär att verksamheten som helhet ska präglas av det demokratiska statsskickets grunder. För de tre Public serviceföretagen – Sveriges Television, Sveriges radio och Utbildningsradion – som finansieras via en av riksdagen fastställd avgift, radio- och tv-avgiften, gäller att sändningarna också ska kännetecknas av saklighet och opartiskhet. För övriga företag som sänder via etern gäller demokratikravet och kravet på saklighet men det finns inget krav på opartiskhet. Det är Granskningsnämnden för radio och tv som ska tillse att kraven i sändningstillstånden efterlevs.

Däremot omfattas inte etermediernas webbplatser av kraven i tillstånden. Därmed har granskningsnämnden ingen rätt att pröva medieföretagens webbpubliceringar.

Tekniska bärare av information

Varje svensk medborgare och juridisk person har rätt att framställa och sprida tekniska upptagningar. Denna rätt tillkommer även utländska medborgare om riksdagen inte beslutar annat.

Med tekniska upptagningar menas alla föremål som är bärare av information som kan avläsas eller avlyssnas endast med hjälp av tekniska hjälpmedel. Till exempel utgör en CD-skiva, en USB-sticka eller en hårddisk en teknisk upptagning. Precis som när det gäller stencilerade skrifter krävs att det på varje exemplar av upptagningen framgår vem som låtit göra framställningen samt vem, när och var exemplaren framställts för att de ska få yttrandefrihetsgrundlagarnas skydd.

Webbplatser

Självva ordet webbplats eller internet förekommer inte i YGL. Där talas i stället om "databaser" och "överföringar". Regleringen av vilka databaser som har grundlagsskydd när de görs tillgängliga för allmänheten anges i den så kallade databasregeln i YGL (1 kap. 9 § YGL).

Det är en komplicerad regel med i vissa fall svåra avgränsningsproblem. Men kort kan den beskrivas som att alla tryckta medier som utkommer mer än fyra gånger per år får ett automatiskt skydd för sina publiceringar på sina webbplatser. Samma automatiska skydd ges också den som har utgivningsbevis för en skrift och där publiceringen på webben är kopplad till skriften. Även etermedierna har skydd för sina webbpubliceringar, liksom vissa andra företag.

Om detta vore enda möjligheten att få det extra starka grundlagskyddet för webbpubliceringar skulle det vara motiverat att tala om en gräddfil, ett privilegium som bara förlänas vissa. Men sedan 2002 är det möjligt för de flesta att skaffa sig ett utgivningsbevis. Riksdagen har helt enkelt fört över möjligheten att få utgivningsbevis för en skrift till att även omfatta webbplatser.

Den som inte ger ut en periodisk skrift eller inte driver en radio- eller tv-station kan ansöka om utgivningsbevis hos Myndigheten för radio och tv. Övriga behöver bara anmäla att webbplatsen finns och vem som är utgivare.

Vi återkommer i senare kapitel mer specifikt till vad som gäller för att få utgivningsbevis för publiceringar på internet.

6.3 Grundbultarna

Yttrandefriheten bärs upp av ett antal grundprinciper eller grundbultar som de kallas ibland. De förstärker och förutsätter varandra. De bildar tillsammans en tät väv som ska garantera en vid yttrandefrihet där samhället bara får gripa in vid vissa angivna tillfällen för att beivra eller stoppa ett yttrande. Vem som får ingripa och hur det regleras också i yttrandefrihetsgrundlagarna.

Censurförbud och förbud mot hindrande åtgärder

Rätten att yttra sig utan förhandsgranskning av myndigheter, censur, är central och utgör en skarp skiljelinje mellan en demokrati och en diktatur. Krav på förhandsgranskning är helt enkelt inte förenligt med demokrati. I Sverige avskaffades förhandsgranskningen 1766 men under andra världskriget beslutade riksdagen att anta en censurlag. Även om den aldrig aktiverades hängde hotet om att få statliga censorer utplacerade på redaktionerna som en bila över pressen.

Förbudet mot hindrande åtgärder innebär att det är förbjudet för myndigheter och andra offentliga organ att stoppa eller försvåra spridningen av skrifter och yttranden på grund av deras innehåll. Det är först sedan ett yttrande blivit utlämnat och spritt till allmänheten som samhället kan gripa in. Förbudet mot hindrande åtgärder omfattar även de företag som har ett samhällsuppdrag att distribuera post inom landet. Kungliga Postverket som skapades av Axel Oxenstierna 1636 är idag ett statligt bolag ägt av svenska och danska staten, PostNord, är en så kallad "allmän trafikanstalt".

Under andra världskriget stoppades distributionen av bland annat tidningar som kritiserat nazismen. De drabbades av transportförbud och fick inte distribueras med allmänna kommunikationer. Erfarenheterna från kriget ledde till att riksdagen införde en distributionsplikt för bland annat Postverket.

6. Yttrandefrihetsgrundlagarna

Vi ska återkomma till frågan om distributionsplikten för yttranden som sprids via internet. Men redan här bör nämnas att någon motsvarande distributionsplikt inte finns för internetoperatörerna eller de som driver sociala medietjänster. Det gäller även webbhotell som hyr ut plats på sina servrar till privatpersoner och företag.

Ensamansvar

Endast en person kan hållas ansvarig för ett yttrande i grundlagskyddade skrifter. Syftet är att uppgiftslämnare, skribenter, fotografer och andra som medverkar vid tillkomsten av tidningar och inslag i radio och tv inte ska hämmas av rädsla för att bli åtalade eller utsatta för statliga repressalier. Tanken är också att det ska vara möjligt att åtala och lagföra någon som begått ett brott. I första hand är det den som utsetts till utgivare som får ta hela ansvaret och straffet för en publicering som bedömts brottslig.

Finns det ingen utgivare utsedd eller att denna håller sig undan kan ansvar utkrävas av ägaren, tryckaren och i undantagsfall av den som sprider en periodisk skrift i nämnd ordning. För övriga massmedier som böcker, radio och tv finns särskilda ansvarskedjor. När det gäller internetpubliceringar återkommer vi till det i ett separat kapitel.

Etableringsfrihet

Friheten att utan prövning av någon myndighet starta och ge ut en skrift är också central i en demokrati. Visserligen kan en myndighet inför en registrering säga nej till utgivningsbevis för en skrift på grund av namnet eller att det inte anmälts en behörig utgivare. Men någon prövning av själva innehållet får inte ske på myndighetsnivå. Om en tänkt skrift nekas utgivningsbevis men ändå ges ut omfattas den trots allt av tryckfrihetsförordningen med bland annat skydd för meddelare.

Meddelarfrihet

Rätten att med anonymitetsskydd lämna uppgifter för publicering kan liknas vid en säkerhetsventil. När uppgifter inte kommer fram på annat sätt har alla en rätt att lämna uppgifterna för publicering i grundlagskyddade medier.

Den som tar emot uppgifterna har tystnadsplikt om vem som lämnat uppgifterna. Myndigheter och andra allmänna organ får inte efterforska vem som lämnat uppgifterna utom i de fall sekretessbelagda dokument kommit på drift eller uppgifterna omfattas av kvalificerad sekretess, till exempel försvarshemligheter och uppgifter ur sjukjournaler.

I de fall uppgiftslämnare får efterforskas är det endast Justitiekanslern, (JK), som har rätt att inleda en förundersökning om brott

mot tystnadsplikten. Tystnadsplikten för mottagare kan bara hävas av en domstol och då endast om det finns särskilt starka skäl för det.

Reglerna om anonymitetsskydd är kompletterade med ett förbud för det allmänna att vidta repressalier mot uppgiftslämnare. Exempel på förbjudna åtgärder är avsked, omplacering, lönesänkning eller annan åtgärd mot en enskild.

Denna meddelarfrihet eller meddelarskydd gäller endast för uppgiftslämnare som med syfte om publicering lämnar uppgifter till någon som företräder ett massmedium som faller in under TF eller YGL. Den som lämnar uppgifter till någon som driver en webbplats som saknar utgivningsbevis har inte motsvarande skydd.

Privatpersoner och företag kan utan att riskera straff efterforska vem som lämnat en uppgift till medierna. På samma sätt gäller förbudet för repressalier endast myndigheter och andra allmänna organ. Privata företag och organisationer har rätt att kräva en långtgående lojalitetsplikt av sina anställda. Företaget kan vidta arbetsrättsliga åtgärder för den som lämnar ut uppgifter som skadar företaget. Åtgärderna får däremot inte vara för långtgående utan ska stå i proportion till skadan, de ska vara proportionerliga som det heter. Drabbas den enskilde orimligt hårt kan Arbetsdomstolen med hänvisning till bestämmelsen om yttrandefriheten i regeringsformen ogiltigförklara åtgärden och utdöma skadestånd till den drabbade.

Specifik katalog med brott

Endast de 18 brott som anges i TF och ett brott som anges i YGL kan åtalas. Brottskatalogen begränsar samhällets och enskildas rätt att väcka åtal. Denna katalog behandlas separat nedan. För till exempel demonstrationer och webbplatser utan utgivningsbevis finns inte motsvarande begränsning. För dessa gäller brottsbalken i sin helhet.

Särskild rättegångsordning

När ett brott har begåtts leds förundersökningen som regel av en åklagare. Men när det gäller brott mot TF eller YGL är det endast JK som har rätt att inleda en förundersökning och väcka åtal. JK är som det heter exklusiv åklagare vid tryck- och yttrandefrihetsbrott.

Tanken med JK:s ensamrätt är att bedömningarna av vad som ska anses utgöra ett brott mot yttrandefriheten och motivera en förundersökning ska vara likartad över hela landet. Därtill samlas erfarenhet att bedöma och kunskapen om yttrandefrihetsbrotten på en myndighet.

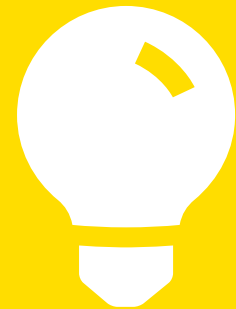
Bestämmer sig JK för att väcka åtal mot ett yttrandefrihetsbrott ska frågan i regel avgöras av en jury. Det är enda tillfället då juryprövning används vid svenska domstolar. Endast om minst sex av de nio juryledamöterna anser att ett yttrande är brottsligt kan det fällas.

Ett friande juryutslag kan inte överklagas medan en fällning kan prövas och hävas av de lagfarna domarna och i högre instans.

För att säkerställa yttrandefriheten är systemet uppbyggt för att så mycket som möjligt ska vara tillåtet. En särskild instruktion riktad till JK och juryledamöter säger att de hellre ska fria än fälla och alltid

Offentlighetsprincipen

- Omfattar alla myndigheter och andra allmänna organ.
- Alla har rätt att ta del av allmänna handlingar oavsett syfte.
- Myndigheterna ska mot avgift tillhandahålla kopior av handlingar.
- Elektroniska kopior av handlingar behöver som regel inte lämnas ut.
- Allmänna handlingar som innehåller sekretesskyddade uppgifter ska lämnas ut i maskat skick.
- Sekretessbelagda uppgifter går att få ut, till exempel med förbehåll.
- Vägran att lämna ut en handling kan överklagas till domstol (kammarrätten).
- JO vakar över att myndigheterna följer lagen.

tänka på yttrandefrihetens betydelse i ett fritt samhälle. De ska också mer se till syftet med ett yttrande än själva ordvalet.

Kritikerna av den särskilda rättegångsordningen och instruktionen beskriver ibland systemet som riggat för att yttrandefriheten alltid ska vinna. Därmed nedgraderas och sätts andra rättigheter, som skyddet av den personliga integriteten, på undantag, menar de. Vilket är sant men motiverat.

Som alltid när två angelägna intressen står mot varandra gör samhället under olika tidsepoker olika avvägningar. Ibland har yttrandefriheten fått stå tillbaka, medan i andra fall har den ansetts väga tyngre än till exempel intresset att sekretessbelagda uppgifter skyddas.

Rätten att bli bedömd av en jury gäller endast de massmedier som faller in under TF och YGL. Till exempel faller en webbplats utan utgivningsbevis utanför detta regelverk. Då väcks åtal av vanliga åklagare och fallet döms av en domstol som inte behöver beakta instruktionen.

Offentlighetsprincipen

Rätten för alla att ta del av allmänna handlingar är lika gammal som tryckfrihetsförordningen. Den ses som en del av den konstitutionella kontrollen av hur offentlig makt utövas. Den ger insyn i hur beslut kommer till och hur de som har fått förtroendet att förvalta samhällets gemensamma resurser sköter sig.

Normalt brukar inte rätten till insyn ses som en av grundbultarna eftersom den skulle kunna leva sitt eget liv. Men en formellt vid yttrandefrihet utan offentlighetsprincipen förlorar en stor del av sitt värde. Och en insyn i allmänna angelägenheter skulle vara en chimär utan en yttrandefrihet som garanterar rätten att sprida dem.

Vi ska inte här gå närmare in på regelverket som reglerar rätten till insyn i allmänna angelägenheter. Men den bör nämnas och i bilagan med litteratur och länkar finns tips för den som vill fördjupa sig.

Efter denna mer generella genomgång är det dags att mer specifikt koppla samman lagarna med internet. Vi gör det rubrikmässigt vilket ger möjlighet att använda guiden som en "uppslagsbok".

7. Internet och lagarna

7.1 Vem behöver utgivningsbevis?

Om man behöver utgivningsbevis eller inte beror på verksamhetens karaktär. Den som publicerar uppgifter av mer harmlöst slag klarar sig gott med det skydd som Europakonventen och Regeringsformen ger. Det kan vara webbplatser för fyrfantaster eller hundägare som strikt håller sig till sina fackområden och där inläggen är befriade från politiska värderingar eller omdömen om enskilda.

Den som däremot ger sig in i samhällsdebatten eller driver en blogg eller webbplats med syfte att påverka samhällsutvecklingen bör skaffa ett utgivningsbevis. Det gäller oavsett om bloggen handlar om ett specifikt ärende eller mer generellt tar upp samhällsfrågor. När politiska värderingar, debatt eller personomdömen förekommer är utgivningsbevis att rekommendera.

För den som vill bedriva nyhetsförmedling får utgivningsbevis anses vara ett måste. Det är enda sättet att säkerställa att personer som lämnar uppgifter garanteras anonymitet. Utan utgivningsbevis existerar ingen meddelarfrihet utan uppgiftslämnare kan bli fritt villebråd för myndigheterna.

Den som är osäker eller tycker att man nog klarar sig utan utgivningsbevis och det extra starka skydd det ger bör trots allt skaffa ett. Då är man på den säkra sidan och behöver inte ta hänsyn till till exempel personuppgiftslagens förbud mot spridning av känsliga personuppgifter.

Utgivningsbevisets betydelse

Med ett utgivningsbevis får fritidsbloggaren samma starka skydd som de etablerade medieföretagen.

- Meddelare skyddas.
- Åtal kan endast väckas för vissa yttranden.
- Personuppgiftslagen (PUL) gäller inte.
- Åtal för yttrandefrihetsbrott prövas av en jury.
- Krav på dokumentation ställs på webbplatser med utgivningsbevis.

7.2 Vilken verksamhet kan beviljas utgivningsbevis?

Myndigheten som prövar ansökan om utgivningsbevis ska granska att ett antal formella krav är uppfyllda. Men någon som helst prövning av inriktningen eller innehållet får inte göras. Det skulle strida mot grundlagens förbud för förhandsgranskning och hindrande åtgärder.

7.3 Vem kan få utgivningsbevis?

Som vi sett får den som utger en periodisk skrift ett automatiskt skydd av yttrandefrihetsgrundlagarna, TF och YGL. Det gäller även vissa andra verksamheter. Ett antal myndigheter har också skaffat sig utgivningsbevis. Men dessa bevis får anses ha noll och intet värde eftersom myndigheterna ska leva efter principen om saklighet och opartiskhet samt följa offentlighetsprincipen. Undantag gäller för en tydligt avgränsad publicistisk verksamhet med en egen utgivare.

För personer som inte utger någon skrift eller driver annan verksamhet som ryms inom yttrandefrihetsgrundlagarna krävs att de ansöker om utgivningsbevis för att nå samma skydd som de etablerade medierna. Ansökningar behandlas av Myndigheten för radio och tv.

Precis som när det gäller utgivningsbevis för skrifter krävs att det finns en utgivare för webbplatsen. För att vara behörig och kunna utses till utgivare krävs att personen är myndig, inte försatt i konkurs eller står under förmyndare samt att personen är svensk medborgare. Kravet på svenskt medborgarskap är speciellt för webbplatser. Till skillnad mot skrifter och deras webbplatser räcker det inte att utgivaren är bosatt i Sverige, utan därtill krävs alltså att den tilltänkte utgivaren har ett svenskt medborgarskap.

7.4 Vilka krav måste uppfyllas?

För att få utgivningsbevis krävs att webbadressen är unik och inte lätt kan förväxlas med en redan registrerad webbplats. Den ska också vara väl avgränsad och ha anknytning till Sverige. En sådan anknytning kan vara att det finns någon form av redaktion i landet eller att verksamheten i varje fall till del sköts eller leds från Sverige.

Myndigheten ställer också kravet att innehållet på webbplatsen inte kan ändras av användarna, besökarna. Alla inlägg ska vara godkända av utgivaren före offentliggörandet eller av någon som denne anförtrott uppgiften att förhandsgranska alla yttranden. Kravet på förhandsgranskning innebär att myndigheten inte beviljar utgivningsbevis för webbplatser där användarna ges möjlighet att

direktpublicera inlägg i till exempel omodererade kommentarsfält. Däremot finns inget som hindrar att man efter att ha fått utgivningsbevis inför omoderade kommentarsfält, men då gäller särskilda regler för denna del av webbplatsen.

Myndigheten tar ut en administrativ kostnad på 2 000 kronor för ett bevis. Ett utgivningsbevis gäller i tio år.

7.5 Antalet utgivningsbevis

I mars 2016 fanns det nära 1.4 miljoner aktiva och unika webbplatser under huvuddomänen .se. Vid samma tidpunkt fanns knappt 1 000 frivilliga utgivningsbevis registrerade hos Myndigheten för radio och tv. Merparten av utgivningsbevisen är utfärdade för organisationer, myndigheter och juridiska personer. Antalet enskilda, privatpersoner, som skaffat sig det extra starka grundlagsskyddet ligger uppskattningsvis på något hundratal. En försvinnande, närmast försumbar, andel av alla webbplatser.

Visserligen bedrivs det på många av de 1.4 miljoner webbadresserna ingen verksamhet som är i behov av ett starkt grundlagsskydd. Men de borde vara fler. Statsmakterna borde stimulera fler att söka utgivningsbevis bland annat genom att öppna för utländska medborgare bosatta i Sverige att få utgivningsbevis samt avskaffa registreringsavgiften.

Ju fler som kommer in i systemet desto starkare blir yttrandefriheten. Det har också visat sig att när det finns en utgivare ökar vaksamheten över och ansvarstagandet för vad som publiceras.

Så skaffar du utgivningsbevis för webbplatsen

- Myndigheten för radio- och tv prövar ansökningar om utgivningsbevis.
- En behörig utgivare måste utses.
- Webbplatsen måste ha ett unikt namn.
- Endast utgivaren ska kunna ändra i innehållet på webbplatsen.
- En administrativ avgift på 2 000 kronor tas ut av myndigheten.
- Utgivningsbevis är giltiga i 10 år.

7.6 Modererat eller omoderat?

Yttranden föder yttranden. Vanligen brukar vi förknippa interaktivitet mellan enskilda med internet och inte med "gammelmedia" som dagstidningar.

Men mot- och medreaktioner och nya yttranden alstras också av skrifter och böcker. När det gäller böcker kan det leda till brevväxling mellan författaren och hans eller hennes läsare, recensioner och häftiga kulturgräl om litteraturen och enskilda böcker. Inom dagspressen kommer interaktiviteten till publik kännedom i form av insändare.

Interaktivitet främjar hela samhällets utveckling och kan på sätt och vis sägas vara själva meningen med yttrandefriheten. Det driver fram ny kunskap och nya insikter. Även om det självfallet också kan leda till att okunskap och inskränkthet sprids.

Skillnaden mellan de olika massmedierna är inte principiell. I stället handlar det om hur snabbt och enkelt det är att kommentera samt självfallet vem som bestämmer vad som ska nå offentligheten.

Det förekommer två former av kommentarsfält på webben.

Dels kommentarer som är godkända av utgivaren för en webbplats med utgivningsbevis. Dessa yttranden och kommentarsfält är "modererade" precis som insändarsidan i en dagstidning. För dessa yttranden gäller yttrandefrihetsgrundlagarna fullt ut bland annat med ensamansvar.

Sedan har vi de vanligt förekommande "omodererade" kommentarsfälten. På dessa har den som driver webbplatsen valt att släppa fram användarnas kommentarer utan någon form av förhandsgranskning. För sådana kommentarsfält gäller inte yttrandefrihetsgrundlagarna och ansvaret faller i första hand på den som skrivit en kommentar om den innehåller brottsliga yttranden eller utgör ett upphovsrättsintrång.

Det är inte ovanligt att en webbplats med utgivningsbevis innehåller såväl modererade som omodererade kommentarsfält. Även om en webbplats ger möjlighet för användarna att skriva direkt utan moderering faller inte grundlagsskyddet bort för övriga delar av webbplatsen.

Det är viktigt att det framgår för användarna vad som gäller för respektive webbsidor.

För modererade kommentarsfält kan det räcka att på webbplatsen ange att inläggen granskas i förväg och att utgivaren för webbplatsen bär hela ansvaret för publiceringen.

För icke modererade kommentarsfält är det nödvändigt att lämna fylligare upplysningar. Det bör bland annat framgå att för sådana kommentarer svarar i första hand den som skriver, att anonymitetsskyddet inte gäller och att personuppgiftslagen är tillämplig. För att

vara extra tydlig är det bra att upplysa om att om brott begås kommer den som driver webbplatsen att samarbeta med polisen. Det är också bra att vara tydlig med att webbinnehavaren förbehåller sig rätten att ta bort kommentarer och blockera användare som bryter mot lagen eller de etiska regler som gäller för webbplatsen.

Modererade och icke modererade kommentarsfält bör också vara tydligt åtskilda genom rubriker eller grafisk utformning.

7.7 Skyldighet att ta bort

Kommentarsfälten på webbplatser kan liknas vid anslagstavlan utanför mataffären. Den som har utgivningsbevis och modererar alla inlägg är självfallet suverän att utan motivering avgöra vad som ska publiceras. Utgivaren blir ju ansvarig för alla yttranden på sådana anslagstavlor och måste därför kunna säga nej till en publicering. Att mot en utgivares uttryckliga vilja publicera något är i sig en straffbar gärning.

När det gäller omodererade anslagstavlor faller ansvaret i första hand på den som skriver yttrandet. Den som lämnar kommentarer som till exempel utgör förtal, hets mot folkgrupp kan dömas för det. För icke modererade kommentarsfält är inte bara yttranden som är brottsliga enligt yttrandefrihetsgrundlagarna straffbara. Utan även brott mot personuppgiftslagen och trakasserier som inte utgör förtal mot enskilda är brottsliga. Kort uttryckt kan man säga att alla brott som finns i brottsbalken kan lagföras när de utförs i sådana kommentarsfält.

Inte bara den som skriver en kommentar utan även den som tillhandahåller en anslagstavla som inte modereras kan bli ansvarig.

Ansvaret för den som driver en webbplats med öppna kommentarsfält regleras i lagen om elektroniska anslagstavlor. BBS-lagen som den också kallas innebär att den som tillhandahåller en omodererad kommentarstjänst på sin webbplats kan bli ansvarig i vissa fall.

Den ansvarige för webbplatsen kan dömas för brott mot BBS-lagen om han eller hon uppsåtligt eller av ovarsamhet låter ett brottsligt yttrande ligga kvar. Det finns nämligen en skyldighet för den som ansvarar för webbplatsen att ta bort yttranden som ”uppenbarligen” utgör barnpornografi, hets mot folkgrupp, uppvigling, olaga våldsskildring samt innebär brott mot upphovsrätten.

Enligt bestämmelserna måste den som tillhandahåller anslagstavlan vara aktiv och regelbundet gå igenom de yttranden som skrivs. Tillsynen ska stå i proportion till antalet inlägg och enligt lagstiftaren får en anslagstavla i vart fall inte lämnas utan tillsyn längre än en vecka. Ett sätt att förbättra tillsynen är att ge läsare som reagerar på ett inlägg möjlighet att med ett klick anmäla inlägget.

Den ansvarige för webbplatsen får då ett e-postmeddelande och kan efter kontroll avgöra om yttrandet ska få vara kvar eller tas bort.

Den som tillhandahåller en anslagstavla kan inte bara dömas för ovarsamhet när det gäller tillsynen. Om någon medvetet låter ett brottsligt yttrande ligga kvar kan den ansvarige dömas även för medhjälp till brott, till exempel hets mot folkgrupp.

Antalet domstolsprövningar av brott mot BBS-lagen är få. Ett exempel som visar på dess trubbighet är fallet med Bibeltemplet från 2007. I tingsrätt och hovrätt fälldes innehavaren av webbplatsen för brott mot lagen och medhjälp till hets mot folkgrupp eftersom han medvetet lät ett inlägg om homosexuella ligga kvar. I kommentaren stod bland annat att ”De män som inte uppbådar kraften att avstå från umgänge med andra män de bör straffas med döden genom att hängas på pålar på stadens torg. Så räddas de från fortsatt synd...”. När målet prövades i Högsta domstol friades mannen med hänvisning till att kravet på att brottet ska vara ”uppenbart” inte var uppfyllt.

Trakasserier mot i synnerhet unga och kvinnor som är vanligt förekommande i sociala medier som till exempel Instagram och www.ask.se har lett till att regeringen tillsatt en utredning för att skärpa och vidga ansvaret för den som tillhandahåller omodererade anslagstavlur. Därmed skulle även ansvar för bland annat förtal kunna utkrävas av de som är ansvariga för anslagstavlur.

7.8 Skyldigheter med utgivningsbevis

Den som har skaffat utgivningsbevis måste uppfylla vissa villkor. Det ska alltid finnas en behörig utgivare. Om den som anmäldes till exempel flyttar utomlands måste den som driver eller äger webbplatsen utse en ny.

När det gäller skrifter åligger det utgivaren att arkivera ett så kallat granskningsexemplar. Det ska sparas i minst ett år. Detta exemplar är utgivaren skyldig att tillhandahålla myndigheter till exempel om skriften anmäls för att vara brottslig. För skrifter ska också så kallade pliktexemplar lämnas till bland annat Kungliga Biblioteket.

När det gäller publiceringar på tekniska upptagningar liksom publiceringar ur databaser på internet så finns också krav på att de ska sparas. Tekniska upptagningar ska sparas i minst ett år från det att de utgavs och inspelningar av radio- och tv-program i minst ett halvår. När det gäller publiceringar ur databaser till exempel via internet gäller att ett exemplar ska sparas i minst sex månader från det att webbpubliceringen togs bort.

Detta krav på att dokumentera verksamheten kräver att den som har utgivningsbevis för sin webbplats ser till att det finns backuper hos till exempel ett webbhotell. Backuperna ska visa hur databasen,

webbsidan, såg ut vid varje tillfälle minst ett halvår tillbaka i tiden från det att den togs bort från webbplatsen.

För den som inte har utgivningsbevis finns ingen skyldighet att bevara kopior av webbsidorna.

7.9 Upphovsrätten på internet

Upphovsrättslagen (Lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk) gäller oavsett om det finns utgivningsbevis för en webbplats eller inte. Som verk räknas alla alster som är resultatet av intellektuellt skapande. Det är underordnat hur detta skapande tar sig uttryck men de uttrycksformer som kan tänkas bli aktuella vid internetpubliceringar är texter, fotografiska verk, musikstycken och konstverk.

Den svenska lagen har sitt ursprung i internationella överenskommelser som syftar till att skydda rättighetsinnehavarens rätt till ett verk. Rätten delas upp i en ekonomisk och en ideell rätt. Den ekonomiska rätten ger upphovsmannen eller den som innehar rättigheterna att bestämma över alla former av mångfaldigande eller kopiering. Att rakt av publicera en bild av ett konstverk på en webbplats kan leda till böter och dryga skadestånd.

Upphovsmannen har också full suveränitet att avgöra om, när och hur ett verk ska göras tillgängligt för allmänheten. En konstnär eller någon annan som skapat ett verk kan överlåta eller sälja hela eller delar av den ekonomiska rätten. Till exempel är det vanligt att bokförlag ges rätten att offentliggöra och sälja en roman eller fackbok mot ersättning. Den som i sådana fall vill använda ett verk måste därför som regel kontakta såväl förlaget som författaren.

Den ideella rätten syftar till att skydda skaparens goda namn och rykte. Denna rätt faller aldrig bort och kan heller inte överlåtas. Ingen som skapar ett verk ska behöva se det användas i ett sammanhang som uppfattas som kränkande för honom eller henne. Denna rätt skyddar också upphovsmannens rätt att verket inte förvanskas eller plagieras på ett kränkande sätt. När verket återges ska det framgå vem som är upphovsman.

Man behöver inte ansöka om upphovsrätt för det man skapat. Skyddet inträder automatiskt och det saknar betydelse om verket försetts med ett copyrighttecken eller inte. Ett sådant tecken får mer ses som en varningssignal men har i sig ingen rättslig betydelse.

Den ekonomiska rätten är begränsad i tid. För litterära och konstnärliga verk, liksom för fotografiska verk är skyddstiden 70 år räknat från det att upphovsmannen avlidit. Det är alltså idag fritt fram att publicera hela eller delar av August Strindbergs verk men inte något av eller ur Astrid Lindgrens produktion. För enklare fotografiska bilder gäller en skyddstid på 50 år från det att bilden

offentliggjordes. Samma skyddstid gäller också för sammanställningar av uppgifter som innehåller stora mängder information.

För att stimulera en fri debatt finns citaträtten. Hur mycket man får ”ta” ur en text eller utställning med flera konstverk avgörs från fall till fall. Det är fullt rimligt och lagligt att återge en bild från en utställning i en recension. En tumregel kan vara att om ett citat ur en text eller en bild ingår i ett sammanhang, till exempel en text som har en så egen särprägel att den i sig utgör ett verk har man inte brutit mot upphovsrättslagen.

Det kan vara frestande att använda längre citat ur en text eller publicera hela eller utsnitt av till exempel en bild på sin webbplats. Men den som gör det ofreflekterat och utan att ge akt på upphovsmannens ekonomiska och ideella rättigheter riskerar att begå ett brott. Är man osäker kan det vara bäst att rådgöra med någon juridiskt kunnig person.

Det är också tillåtet att göra en kopia av ett verk för strikt privat användning. Men att offentliggöra verket på en webbplats, även i det fall antalet personer som kan ta del av den är begränsat, utgör som regel ett upphovsrättsintrång.

Upphovsrättslagen ger som regel inget skydd för allmänna handlingar som till exempel statliga utredningar, domar, propositioner och myndighetsbeslut.

Din och andras upphovsrätt

- Skyddar upphovsmännens ekonomiska rätt.
- Omfattar konst, bilder och andra uttrycksformer som utgör ett verk.
- Verk får aldrig användas så att de misskrediterar upphovsmannen.
- Citaträtten ger en begränsad rätt att citera ur texter eller återge konstverk och fotografier.
- Om du är osäker, fråga upphovsrättsinnehavaren om eller hur du får använda ett verk.
- Upphovsrätten för verk gäller i 70 år efter upphovsmannens död.

7.10 Anskaffarfriheten och internet

I regeringsformen finns en generell rätt att utan hinder från det allmänna inskaffa information. Det är formulerat som en frihet att inhämta och ta emot upplysningar samt att i övrigt ta del av andras yttranden.

Denna rätt kommer till än starkare uttryck i yttrandefrihetsgrundlagarna som gäller för webbplatser med utgivningsbevis, dagspressen med flera. Där slås rätten fast att anskaffa uppgifter och under rättelser i vilket ämne som helst för att offentliggöra dem i tryckt skrift eller för att lämna meddelande. Det bör observeras att rätten att skaffa information gäller även i de fall den inte publiceras. Det är inte ovanligt att många uppgifter som samlas in inför en publicering aldrig kommer till användning.

Den grundläggande rätten att anskaffa uppgifter för att själv publicera eller lämna vidare till till exempel en blogg med utgivningsbevis innebär inte att det är fritt fram att anskaffa uppgifterna hur som helst. Den som genom inbrott, dataintrång, olovlig avlyssning, utpressning eller mutor anskaffar uppgifter för publicering kan dömas för dessa gärningar men aldrig för själva anskaffandet.

Det finns flera rättsfall där reportrar vid etablerade medier dömts för det sätt de anskaffat uppgifterna. Under valrörelsen 2006 loggade en reporter in på socialdemokraternas interna nätverk med hjälp av ett lösenord han fått del av. Reportern, liksom flera folkpartister som också loggat in, dömdes för olaga dataintrång. En annan reporter dömdes för att ha utgett sig för att vara polis för att få en polis att lämna uppgifter. Och i ett tredje fall dömdes reportrar för olaga vapeninnehav.

Noterbart i sammanhanget är att det är den som utför själva gärningen som ska lagföras. Det spelar alltså ingen roll om det finns en utgivare som tar ansvaret för publiceringen. Däremot kan en utgivare eller annan som på olika sätt medverkat till brottet dömas för anstiftan eller medhjälp.

Möjligheterna som anskaffarfrihet ger utgör en del av meddelarfriheten och är viktig att upplysa om på en webbplats. I anslutning till den upplysningen bör också de begränsningar som gäller anges. Att inte göra det kan förleda enskilda att omedvetet begå brott.

7.11 Källskyddet på internet

Frågar man en journalist om betydelsen av att skydda uppgiftslämnare så beskrivs den som helig. Hellre att journalisten går i fängelse än avslöjar vem som lämnat en uppgift.

Denna grundinställning delas av riksdagen. Lagstiftaren har med meddelarfriheten starkt begränsat myndigheternas möjligheter att

Lär dig mer om digitalt källskydd

Internetguiden "Digitalt källskydd – en introduktion" är producerad i samarbete med Svenska Journalistförbundet och är full av fallstudier, lösningar och konkreta tips på hur journalister, arbetsledning och andra som hanterar känslig information kan skydda sitt material och sina källor i det dagliga arbetet. Introduktionen till digitalt källskydd är författad av de namnkunniga journalisterna Sus Andersson, Fredrik Laurin, Petra Jankov Picha och Anders Thoresson.

efterforska en källa. Om en åklagare vet eller kan anta att det finns material som använts vid en publicering på en redaktion eller hemma hos en bloggare med utgivningsbevis och som är av betydelse för en brottsutredning krävs mycket starka skäl för att få genomföra en husrannsakan och beslagta material. En husrannsakan måste beslutas av domstol och Högsta domstolen har i en dom från augusti 2015 satt gränsen högt för användning av tvångsmedel. HD:s avvägning mellan intresset att klara upp ett väpnat rån och källskyddet föll ut till meddelarskyddets fördel.

Lagstiftaren har också lagt ett stort och långtgående ansvar på den som tar emot uppgifterna att skydda källans anonymitet.

Denna syn på rätten till anonymitet bör omslutas av alla som startar och driver en webbplats. Oavsett om det sker professionellt eller som en fritidssyssla och oavsett om det finns ett utgivningsbevis eller inte.

Tystnadsplikten gäller alla som på något sätt varit delaktiga i en publicering i massmedier som faller in under YGL och TF, till exempel webbplatser med utgivningsbevis.

Tystnadsplikten gäller för evigt och upphör inte med att en person till exempel avslutar sin anställning på ett medieföretag. Det är

endast en domstol som under vissa förhållanden kan ålägga någon att avslöja vem som lämnat en uppgift. Det ska finnas ”synnerliga skäl”, vilket översatt till vardagssvenska innebär att intresset av att källan röjs måste vara mycket, mycket starkt.

Kravet på att leva upp till tystnadsplikten sträcker sig längre än förbudet för myndigheter att efterforska en källa. Myndigheter får inte uppsåtligen, alltså medvetet eller målinriktat vidta åtgärder för att få veta vem som läckt. Men när det gäller mottagarens skyldighet att inte röja uppgiftslämnaren krävs inget uppsåt. Det är straffbart även att av misstag eller slarv lämna sådana uppgifter att källan kan identifieras. Det innebär att inte bara namnet måste utelämnas utan även alla andra uppgifter som gör att källan kan ringas in och riskera att bli identifierad.

Brott mot tystnadsplikten omfattar alltså alla som driver en webbplats med utgivningsbevis. Det lägger ett stort ansvar på webbansvariga och kräver såväl eftertanke som gott omdöme. Även etablerade medier har försummat att ta tystnadsplikten på det allvar som krävs. Ett exempel är publiceringen av dåligt maskade dokument med sekretessbelagda uppgifter där visserligen ingen dömdes men där en person delgavs misstanke om brott mot tystnadsplikten.

Vårda och värna dina uppgiftslämnare

Har du utgivningsbevis för din verksamhet på internet kan du straffas för brott mot tystnadsplikten om du medvetet eller oavsiktligt råkar röja identiteten på en uppgiftslämnare. Inte ens till dina närmaste eller de du driver webbplatsen med får du röja anonymiteten om inte källan medger det.

Även om de som saknar detta lagstadgade krav bör tänka på betydelsen för yttrandefriheten att källor får vara anonyma. Respektera givna löften men lova inte mer än du kan hålla eller vet är juridiskt korrekt.

Kravet på att vidta åtgärder för att skydda en uppgiftslämnare är extra viktigt vid elektronisk kommunikation. Även krypterade tjänster för att lämna uppgifter har sina svaga länkar. En domstol kan ålägga dig att berätta om vem som lämnat en uppgift.

Denna skyldighet, liksom ansvaret för att skydda uppgiftslämnare, kräver att utgivaren ser till att det finns rutiner och tekniska lösningar som omöjliggör eller i varje fall starkt försvårar för den som fiskar efter vem som lämnat en uppgift.

7.12 Lagen om skydd för företagshemligheter

Som vi sett gäller en vid rätt att anskaffa och lämna uppgifter för publicering. Men när det gäller uppgifter om är viktiga i en affärsverksamhet finns starka begränsningar. Enligt lagen om skydd för företagshemligheter skyddas information om affärs- eller driftförhållanden i en näringsidkares rörelse vars röjande är ägnat att medföra skada för honom i konkurrenshänseende.

Den som lämnar ut sådana uppgifter kan dömas till böter eller fängelse för företagsspionage. Under vissa förutsättningar är det straffritt att lämna ut uppgifter även om det kan skada verksamheten. Det ska då gälla uppgifter som skäligen kan misstänkas utgöra ett brott som kan ge fängelse eller att uppgifterna gäller något som anses utgöra ett "allvarligt missförhållande". Gränserna är inte knivskarpa. En anställd som lämnar uppgifter för publicering eller till myndigheterna löper en risk att bli stämd av arbetsgivaren om han eller hon inte är övertygad om att uppgifterna är korrekta och gäller ett brott med fängelse i straffskalan eller ett allvarligt missförhållande.

Det är viktigt för den som tillhandahåller en webbplats med utgivningsbevis att upplysa om vilka regler och därmed vilka risker det finns med att lämna över uppgifter som berör förhållanden inom privat verksamhet.

7.13 Meddelarbrott

Som webbpublicist krävs att man har kunskap inte bara om rätten att lämna uppgifter och tystnadsplikten utan också om undantagen. Man måste inte följa lagen till punkt och pricka. Ibland kan det av moraliska och samhällsviktiga skäl vara nödvändigt att följa samvetet hellre än lagens bokstav. Men det ska ske medvetet och meddelaren måste tydligt informeras och göras medveten om riskerna för att bli avslöjad och lagförd.

Den som lämnar uppgifter med syfte att de ska publiceras och gör sig skyldig till ett antal grova brott mot rikets säkerhet kan dömas till fängelse. Bestämmelsen aktualiseras om Sverige hamnar i krig eller krigsliknande förhållanden.

Med undantag för vissa uppgifter får även sekretessbelagda uppgifter lämnas för publicering på en webbplats med utgivningsbevis.

Men om hela dokument eller sidor ur ett dokument som innehåller uppgifter som omgärdas av sekretess kommer på drift begås ett brott. Det kan leda till förundersökning för brott mot tystnadsplikten. Det gäller även dokument som lämnats ut med förbehåll.

Sammanfattningsvis kan man säga att ett utlämnande av allmänna handlingar som innehåller sekretessbelagda uppgifter oavsett till vem det sker utgör ett brott som upphäver anonymitetsrätten. Källan får efterforskas.

För utgivaren av en webbplats gäller det att känna gränserna inte bara för när en meddelare kan tänkas riskera att begå brott utan också var gränsen går för egen del. Även dessa brott finns angivna i tryckfrihetsförordningen. Den utgivare som uppsåtligt publicerar ett dokument med sekretessbelagda uppgifter som denne fått tillgång till i allmän tjänst, under utövande av tjänsteplikt eller i därmed jämförbart förhållande kan straffas. Detsamma gäller också om utgivaren i krig eller vid omedelbar krigsfara offentliggör uppgift som hotar rikets säkerhet. Men dessa förhållanden är så speciella att det inte finns anledning att här närmare fördjupa sig i detaljerna.

7.14 Personuppgiftslagen och internet

Personuppgiftslagen syftar till att skydda den personliga integriteten. Något förenklat kan man säga att det är förbjudet att lagra, bearbeta eller publicera känsliga uppgifter om levande personer. Lagen är alltså inte tillämplig när uppgifterna gäller avlidna personer.

Med känsliga uppgifter ska förstås allt som, sett i det sammanhang det publiceras, innebär en kränkning av enskildas integritet. Avgörande för en bedömning om kränkning uppstått är bland annat var och hur länge uppgifterna publicerats samt självfallet vilka uppgifter det rör sig om. Det spelar också viss roll för bedömningen om brott begåtts hur den enskilde upplever publiceringen. Om syftet är att publicera uppgifter för att hänga ut eller skandalisera någon är det ett brott även om publiceringen inte innebär förtal.

Även om det är förbjudet att publicera uppgifter som utgör en integritetskränkning medger PUL vissa undantag. Om en verksamhet bedöms som journalistik, litterär eller konstnärlig verksamhet kan behandling även av känsliga uppgifter anses försvarlig. Vilka nätpubliceringar som ska räknas till någon av dessa kategorier får avgöras från fall till fall. Men även den som inte är yrkesverksam som journalist eller konstnär och som på sin webbplats eller blogg bedriver opinion i en samhällsfråga omfattas av undantagen.

Den statliga myndigheten Datainspektionen ska vaka över att myndigheter och enskilda inte bryter mot personuppgiftslagen brukar ta ut en god säkerhetsmarginal för att inte ingripa mot sådant

som kan ses som journalistik, litterär eller konstnärlig verksamhet. Personuppgiftslagen är överhuvudtaget inte tillämplig på webbpubliceringar där det finns en utgivare och utgivningsbevis. Datainspektionen är alltså förbjuden att ingripa och bör inte ens uttala sig och ha synpunkter även om det sker uppenbara integritetskränkningar på sådana webbplatser. Om en publicering av känsliga personuppgifter utgör förtal är det Justitiekanslern (JK) som i undantagsfall kan väcka åtal.

7.15 Rätten att vara uppkopplad

Allas rätt till en internetuppkoppling fastslås i lagen om elektronisk kommunikation (LEK). Enligt lagen ska denna rätt säkerställas genom att konkurrensen och den internationella harmoniseringen på området främjas. Samhällsomfattande tjänster skall finnas tillgängliga på för alla med likvärdiga villkor i hela landet till överkomliga priser. Myndigheter med uppdrag att övervaka att lagen följs ska enligt lagstiftaren särskilt beakta den elektroniska kommunikationens betydelse för yttrandefrihet och rätten att skaffa information.

Den myndighet som fått i uppdrag att utöva tillsyn över operatörerna är Post- och Telestyrelsen (PTS). Det är också till PTS den som tänker bedriva televerksamhet ska göra en anmälan. Marknaden för fasta och mobila bredbandsbonnemang domineras av fem operatörer. När det gäller möjligheten att starta och driva en webbplats finns ett rikligt utbud av webbhotell och andra som tillhandahåller utrymme på servrar som är uppkopplade mot internet.

När det gäller distributionen av skrifter råder i det närmaste monopol i distributionsledet. Grundlagen förbjuder företag med samhällsuppdrag att distribuera brev att vägra dela ut skrifter på grund av deras innehåll. En liknande reglering för internet diskuterades inom Yttrandefrihetskommittén (SOU 2012:55) men kommittén kom fram till att en reglering var obehövlig med tanke på konkurrenssituationen. Den som ogillar att en operatör blockerar en webbplats kan välja en annan. Och om någon förvägras att publicera sin webbplats på ett webbhotell finns alternativa webbhotell.

Genom en frivillig överenskommelse med polisen blockerar flera av de stora teleoperatörerna webbplatser som polisen klassificerar som barnpornografiska. Det finns idag ingen laglig möjlighet att tvinga operatörerna att blockera men heller inget som förbjuder dem att välja vilka webbplatser som ska stoppas. Även här finns det möjlighet för den enskilde att välja operatörer som inte har någon överenskommelse med polisen att blockera vissa webbadresser.

7.16 Nätoperatörernas ansvar

Nätoperatörerna är skyldiga att skydda uppgifter som distribueras

via deras nät. De ska ombesörja och upprätthålla såväl tekniska som organisatoriska åtgärder för att säkerställa skyddet. Åtgärdernas omfattning ska enligt lagen vara anpassade till risken för integritetsincidenter. PTS har att utöva tillsyn så att säkerheten för kundernas uppgifter tillgodoses.

Operatörerna är förbjudna att avlyssna kommunikationen i sina nät och kan följaktligen heller aldrig ställas till ansvar för brottsliga yttranden som de distribuerar. Däremot är operatörerna skyldiga att lämna ut uppgifter som anses behövliga för att klara upp och förebygga allvarligare brott. Polisen med flera myndigheter kan direkt hos operatörerna få ut trafikuppgifter som till exempel vem som ringt vem och vilka telefoner som vid en viss tidpunkt varit uppkopplade mot en bestämd telemast. Polisen och Säkerhetspolisen kan efter beslut av domstol avlyssna telefonsamtal och elektronisk kommunikation och därmed få del av själva innehållet i kommunikationen. Det finns även en möjlighet för domstolen att bevilja hemlig rumsavlyssning, så kallad buggning.

Case: Minister blockerar webbplats

Som tidigare nämnts förbjöd regeringen under andra världskriget distributionen av vissa skrifter via allmänna trafikanstalter. Det motive- rades med Sveriges utsatthet och sågs som klok småstatspolitik för att inte provocera Tyskland och dras in i kriget.

Det kan tyckas vara avlägset men visar att när de styrande anser att något viktigt intresse hotas är de beredda att inskränka yttrandefriheten. Det saknas heller inte exempel på ingripanden av hindrande natur i modern tid.

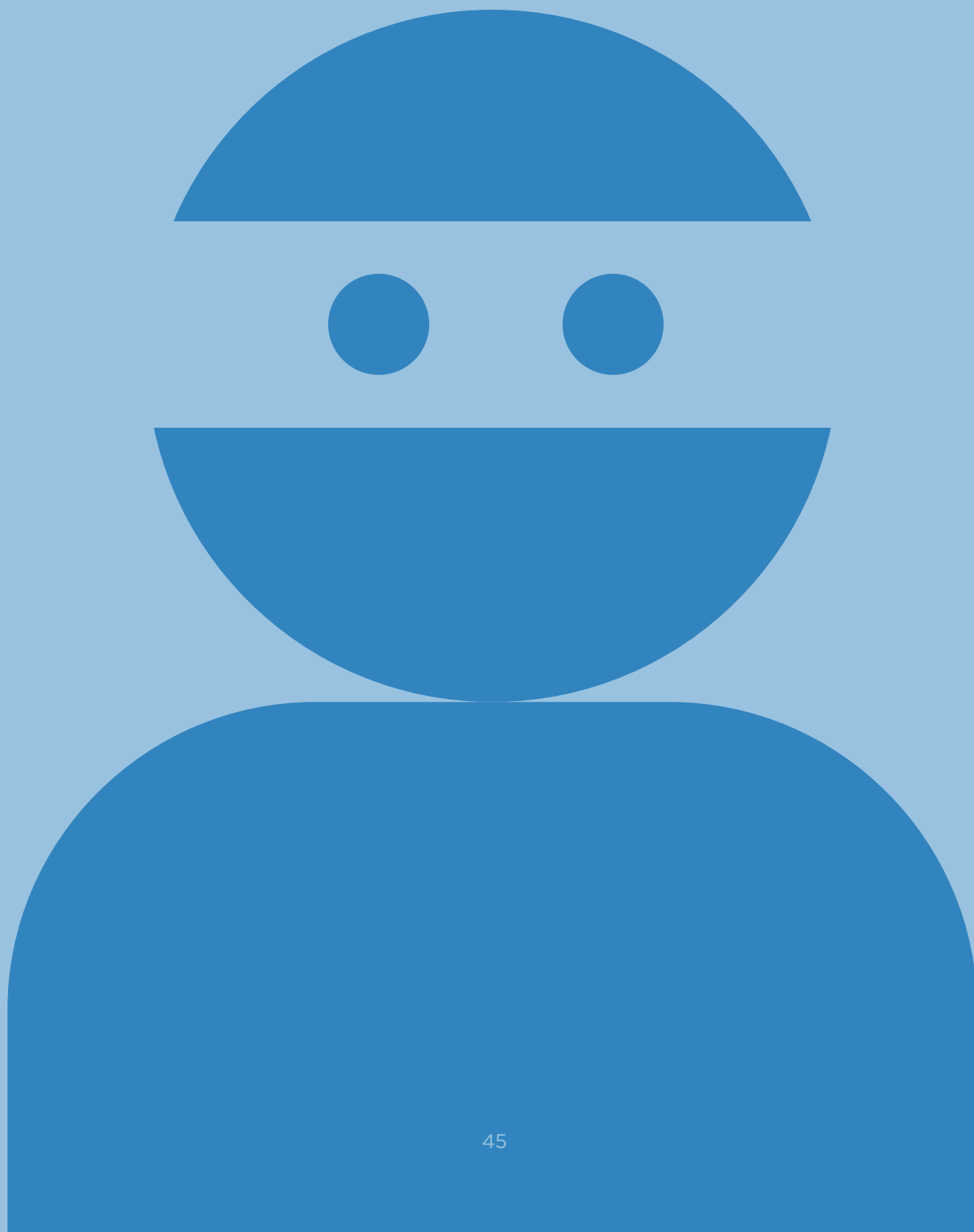
När den grundlagsskyddade skriften SD-Kuriren på sin webbplats 2006 publicerade en karikatyr av profeten Mohammed reagerade utrikesdepartementet. Publiceringen beskrevs som oansvarig av utrikesminister Laila Freivalds som i ett officiellt menade att publice- ringen tyder på en total brist på respekt från en liten grupp extremister som inte hade något stöd i landet.

Lämpligheten i ministerns uttalande kan starkt ifrågasättas. Myndig- heter och deras företrädare ska inte gå in i diskussion och ifrågasätta en publicering i så drastiska ordalag. Men på departementet går man ett steg till. Efter samråd och med utrikesministerns medgivande kontaktar en av hennes närmaste medarbetare webbhotellet och upp- lyser dem om olämpligheten i publiceringen som kan hota svenskar och svenska intressen utomlands. Det får till följd att webbhotellet stänger webbplatsen. Samtidigt som SD-Kurirens publiceringar tas bort från nätet släcks också ett politiskt partis webbplats. Sverigedemokraternas officiella webbplats gick inte att nå. Dagen efter att ministerns roll avslöjats av tidningen Riksdag & Departement ger statsminister Göran Persson sin utrikesminister silkessnöret. Laila Freivalds tvingas avgå och ersätts tillfälligt av Bosse Ringholm.

Utrikesministerns agerandet kritiserades av riksdagens konstitut- ionsutskott (KU). Enligt utskottet utgjorde agerandet en "påtryckning" som "med tanke på tryck- och yttrandefrihetens grundläggande roll i samhället" inte borde ha vidtagits. Det säkerhetsavstånd från ingrip- anden som en myndighet ska hålla hade enligt KU trätts för nära av utrikesministern.

Webbplatsen var efter några dagar uppe igen sedan SD-Kuriren och Sverigedemokraterna hyrt serverplats på ett annat webbhotell.

8. Vilka yttranden är brottsliga?

8.1 Yttrandefrihetsbrotten

De 19 brott som räknas upp i TF och YGL är de enda yttranden en utgivare på ett massmedium som faller in under någon av yttrandefrihetsgrundlagarna kan åtalas för. Den som inte har ett utgivningsbevis och heller inte ett automatiskt skydd kan självfallet åtalas för dessa yttrandefrihetsbrott. Men utan utgivningsbevis måste man också vara medveten om att man kan åtals för brott som anges i vanlig lag.

Yttrandefrihetsbrotten är indelade i tre kategorier. Det är brott som riktar sig mot staten, mot allmänna intressen, till exempel grupper av personer samt yttranden som riktar sig mot en enskild.

Med "enskild" menas fysiska personer. Juridiska personer som till exempel ett företag eller en bostadsrättsförening kan visserligen "förtalas" i någon mening, till exempel genom att anklagas för brott mot miljölagstiftningen. Men sådana yttranden utgör inte ett yttrandefrihetsbrott oavsett om de är sanna eller falska. Om samma anklagelse däremot riktar sig mot en enskild person på företaget eller i föreningen som anklagas för att ha släppt ut gifter i naturen kan det vara frågan om förtal.

Undantaget från att yttranden riktade mot juridiska personer inte kan åtalas är om det handlar om en mindre firma vars namn är så starkt kopplad till en fysisk person att förtalet drabbar inte bara verksamheten utan även den enskilde.

För att utgivaren ska kunna dömas för ett tryck- eller yttrandefrihetsbrott krävs att skriften är utgiven. Med det menas att den har lämnat tryckeriet och är distribuerad för försäljning i till exempel kiosker eller bokhandeln. Ett yttrande på en webbplats som är tillgängligt för en krets av personer eller alla anses spritt så fort det publicerats.

Förtal

TF 7 kap. 4 § 14.

förtal, varigenom någon *utpekar annan* såsom *brottslig* eller *klandervärd* i sitt levnadssätt eller annars lämnar uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras *missaktning*, och, om den förtalade är avliden, gärningen är sårande för de efterlevande eller annars kan anses kränka den frid, som bör tillkomma den avlidne, dock inte om det med hänsyn till omständigheterna var *försvarligt* att lämna uppgift i saken och han eller hon visar att uppgiften var *sann* eller att han eller hon hade *skälig grund* för den

I lagtexten ovan har vi markerat de begrepp som är viktiga och bärande när en bedömning ska göras om ett yttrande utgör förtal eller inte.

Ett *utpekande* behöver inte innebära att man namnger en person. Det räcker med att uppgifter om till exempel bostadsort, ålder eller yrke innebär att andra förstår vem som avses. Det ska också sägas att med *annan* menas enskilda personer. Enligt svensk lagstiftning är det inte straffbart att "förtala" företag, myndigheter eller organisationer.

En fråga som är central vid en rättslig prövning är vilka yttranden som anses utmåla någon som *brottslig*, *klandervärd* eller i övrigt utsätter en person för andras *missaktning*. Rena värdeomdömen som till exempel att en person anses vara en "skitstövel" betraktas som regel inte som förtal. Förklenande och nedsättande omdömen som inte är direkt kopplad till en händelse eller gärning som personen varit med om eller utfört anses kunna få uttryckas inom en vid yttrandefrihet. Den som däremot kallar någon "hora" eller "bögg" eller liknande och det av sammanhanget framgår att den som yttrar sig försöker övertyga omgivningen om att personen säljer sexuella tjänster eller lever ett liv i Sodom och Gomorra kan det utgöra en straffbar gärning.

Andra typiska exempel på sådant som kan utgöra förtal är att beskriva händelser och egenskaper hos en person. Det kan till exempel vara att en person är alkoholiserad och ertappats för rattfylleri. Även om beskrivningen är *sann* och omdömena kan anses ha fog för sig kan sådana yttranden vara straffbara. Det måste nämligen också vara *försvarligt* att lämna uppgifterna.

Vad som anses försvarligt att beskriva varierar från en tid till en annan. I början av 1900-talet var det kutym att ange brottslingar och misstänka med namn och vad de gjort sig skyldiga till eller anklagades för. Då namngavs personer i nio fall av tio. Idag är förhållandet i stort sett det omvända när det gäller medier som arbetar under TF och YGL och som är anslutna till det självsanerande pressetiska systemet.

Det har också betydelse vem den omskrivne är. Om en politiker eller annan offentlig person som argumenterat för nolltolerans vad gäller alkohol i trafiken ertappas för rattfylleri kan det vara försvarligt att ange vem det är. På samma sätt kan det vara försvarligt att med namns nämnande berätta om en politikers alkoholvanor eftersom deras personlighet och karaktär är betydelsefull vid en bedömning om vi ska anförtro dem att fatta beslut för landet, regionen eller kommunen. En justitieminister som utnyttjar prostituerade eller ett justitieråd som köper sex får betraktas som fritt villebråd medan en sjukskötare som regel inte namnges för samma brott.

Utöver att ett yttrande om en person är försvarligt måste det också vara *sant* eller att den som yttrat sig haft *skälig grund* att tro att uppgiften var sann. Falsa påståenden om offentliga personer kan vara förtal. Vad som ska anses utgöra skälig grund måste av-

8. Vilka yttranden är brottsliga?

göras från fall till fall. Om ett påstående visar sig vara felaktigt kan det av omständigheterna trots allt anses att den som gett spridning åt uppgifterna gjorde en rimligt omfattande kontroll av uppgifterna före publiceringen.

Politiker som begär folkets förtroende liksom myndighetsföreträdare får generellt sett tåla mer än andra. Men även de har en fredad zon och rätt till ett privatliv.

Här skiljer sig också lagen från etiken. Även det som är lagligt att säga kanske inte bör sägas. En fråga alla som beskriver andra människor bör ställa sig är om ett yttrande skulle kunna skada och i så fall om det är försvarligt. Hur skulle man uppfatta om yttrandet riktades mot en själv? Vi återkommer till detta under avsnittet om etik och netetikett.

När det gäller förtal är huvudregeln att den som anser sig förtalad måste väcka enskilt åtal. Huvudregeln är att samhället, staten, inte ska blanda sig i schismer mellan enskilda. Däremot ska samhället tillhandahålla former för hur sådana konflikter ska kunna lösas på ett civiliserat sätt i en domstol och inte med nävarna eller som förr i tiden med en uppgörelse på liv och död.

Men lagen ger åklagare vissa möjligheter att ta sig an en enskild sak och väcka allmänt åtal. Det kan gälla myndighetsföreträdare som utsatts för förtal när de utövat sin tjänst.

Men även i andra "ömmande" fall kan det allmänna gripa in. Om unga personer eller personer med en mycket svag ställning i samhället utsätts kan det vara motiverat att staten gör deras sak till allas. En förutsättning för att åklagare ska kunna driva ett fall är att den drabbade vill att yttrandet ska beivras. Utan ett medgivande får åtal inte väckas. Här finns en skillnad mellan den som blir misshandlad fysiskt och den som utsätts för verbal "misshandel". Vid fysisk misshandel kan åklagaren åtala även om till exempel en kvinna som blivit misshandlad i en nära relation inte vill det.

Enligt den praxis som utvecklats och utformats av Åklagarmyndigheten ska det allmänna ingripa när det är fråga om:

- Spridning av filmer och bilder av sexuell art
- Omfattande spridning av särskilt integritetskänsliga uppgifter av sexuell art
- Omfattande spridning av uppgifter om brottslighet
- Omfattande spridning av uppgifter som riskerar någons sociala existens
- Uppgifterna anses utgöra grovt förtal

Hämndporr

En företeelse som blivit vanlig är att främst försmådda män hämnas på sina före detta flickvänner genom att sprida intima bilder. Det kan röra sig om nakenbilder men även bilder av samlag och poseringsbilder. Bilderna kan vara tagna i samförstånd under relationen men sedan komma att användas i ett helt annat syfte och spridas med nedsättande kommentarer och utan medgivande från den före detta flickvännen.

Någon bestämmelse som specifikt tar fasta på just hämndporr finns inte. De bestämmer som i stället kan aktualiseras och som också använts i flera fall är att bilderna utgör förtal eller ofredande.

Instagrammålet

Under 1960- och 1970-talen fylldes mellanväggarna på skoltoaletten med könsord och kränkande omdömen om enskilda. De var den tidens anslagstavla för yttranden som inte tålde dagens ljus och där den som "tyckte till" inte ville stå för sina angrepp på klasskamrater och lärare.

Skolvaktmästarna förde stundtals en ojämn kamp mot klottret. Men med lösningsmedel kunde de trots allt ta bort yttrandena. Idag med många plattformar och sociala medier på internet framstår det som en hopplös strid att hålla efter och beivra kränkningarna. Nedsättande omdömen sprids "anonymt" med ljusets hastighet från dator till datorer via internet och från mobiltelefon till mobiltelefon.

Men när samhället väl bestämt sig och sätter till resurser så är anonymiteten en chimär och övergrepp kan lagföras.

Instagrammålet är ett exempel som visar var gränserna går för förtal, att anonymiteten inte går att upprätthålla när samhället väl bestämmer sig att ta reda på vem som agerat och markera vad som är oacceptabelt agerande.

I december 2012 aktiverade två flickor i Göteborg instagramkontot "gbgsorroz". De bytte namn på ett äldre konto som varit inaktivt sedan en av dem startade det. De bågge, 16 respektive 15 år gamla, tyckte att det skulle vara häftigt att skapa ett konto för att namnge "orror" i Göteborg. Slanguttrycket orror kan översättas med "slampa" eller "hora". Via chattprogrammet Kik uppmanade de andra att sända in bilder och namn på orror i Göteborg. Bilder, namn och omdömen formligen flödade in till flickorna. På kontot publicerar de sedan skärmdumpar från chatten. Tonen i inläggen var rå och vissa innehöll rasistiska tillmälen. Utpekade ungdomar beskrivs som att de "knullat runt" med alla i vissa stadsdelar, är "orena", "tjocka", "slampor" och mot betalning har orala eller anala samlag med vem som helst.

8. Vilka yttranden är brottsliga?

Kontot fick tusentals följare och spekulationerna om vem som låg bakom kontot ledde till upprörda känslor och lynchstämning utanför en gymnasieskola i centrala Göteborg. Polisen kallades till platsen och tvingades ingripa.

Genom teknisk undersökning och kartläggning av abonnemang kunde en av de två flickorna bakom kontot identifieras. Det ledde i sin tur till att hon angav den andra flickan. Genom att kartlägga SMS-trafiken mellan de två flickorna kunde åklagaren styrka att de två skapat kontot och lagt ut bilder med namn och omdömen.

De två flickorna fälldes för grovt förtal. Tingsrätten är sträng och förklarar i domen att ”med hänsyn till innehållet i uppgifterna och antalet förtalsbrott samt till den systematiska och mycket omfattande spridningen av uppgifterna motsvarar straffvärdet för gärningarna fängelse i tre månader”.

Eftersom ingen av flickorna fyllt 18 år bestämdes påföljden till ungdomstjänst för en av dem medan den andra flickan ansågs ha behov av ungdomsvård.

Kanske om inte än mer kännbart för de två och deras vårdnadshavare än att bli fällda för ett brott och tvingas böta blir det skadestånd som tingsrätten utdömer. Kränkningssersättningen sätter tingsrätten till 15 000 kronor till var och en av de 38 målsägandena. Men även flickornas vårdnadshavare döms att betala ett skadestånd på upp till 8 800 till var och en av dem som kränkts. Skadeståndens storlek motiverar tingsrätten med att uppgifterna varit djupt integritetskränkande och gällt unga personers sexualliv och hälsa. De kränkande uppgifterna har publicerats med bilder och i flera fall även med fullständigt namn och adress. Instagrampubliceringarna har enligt tingsrätten därmed ”allvarligt skadat deras anseende och ära”. Tingsrätten refererar också till de följder som publiceringen fick för enskilda som utfrysning, självmordstankar med mera.

En av vårdnadshavarna överklagar skadeståndets storlek och menar att det är orimligt betungande och att hon gjort vad hon kunnat för att kontrollera sin dotter. Men hovrätten fastställer skadeståndet trots att vårdnadshavaren har en låg inkomst, av hänsyn till de drabbade.

Förolämpning

TF 7 kap. 4 § 15.

förolämpning, varigenom någon smäddar annan genom kränkande tillmäle eller beskyllning eller genom annat skymfligt beteende mot honom eller henne

Bestämmelsen om förolämpning är tänkt att fånga in yttranden som inte är så grova att de når upp till kravet för att utgöra förtal. Förolämpning är tänkt att användas för att stävja och kunna fälla

yttranden som är kränkande. Bestämmelsen gäller också endast yttranden som enbart riktar sig till och kan uppfattas av den drabbade. Det krävs därmed ingen spridning av till exempel nedsättande omdömen för att fällas för förolämpning. Det kan till exempel räcka med ett e-brev som endast den drabbade får del av.

I tryck- och yttrandefrihetsrättsliga sammanhang förekommer som regel överhuvudtaget inte några mål om förolämpning eftersom det förutsätter att en skrift eller webbpublicering ska ha gjorts tillgänglig för fler och då blir som regel bestämmelsen om förtal aktuell.

Men det har hänt att domstolarna valt att döma för förolämpning även för yttranden i massmedier. Ett fall gäller tidningen *Hustler* som publicerade fotografier med ett antal kända personers ansikten inklistrades på nakna kroppar i sexuella situationer. "Sexlivet är något som kändisar talar tyst om... I deras hemliga, snuskiga fotoalbum avslöjas allt!" skrev tidningen som försvarade sig med att det var satir och att läsaren tydligt kunde se att det var frågan om montage och inte autentiska bilder.

Tidningens utgivare dömdes för grov förolämpning i underinstanserna medan Högsta domstolen 1994 valde att fälla för förtal eftersom läsarna kunde få intrycket att personerna på bilderna var "sexuellt lössläppta och perversa".

8.2 Ytterligare 17 brott i yttrandefrihetsgrundlagarna

Hets mot folkgrupp

TF 7 kap. 4 § 11 p.

hets mot folkgrupp, varigenom någon hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller sexuell läggning

Bestämmelsen ska skydda minoriteter från förföljelse och trakasserier. Lagstiftningen kom till efter andra världskriget och har sedan dess getts en ökad räckvidd samtidigt som tröskeln för vad som ska anses utgöra ett hetsbrott sänkts.

Räckvidden anger vilka grupper som omfattas. Utöver de tidigare grupperna som ras inkluderades 2003 även "sexuell läggning" i bestämmelsen. Det innebär att idag ses homo- och bisexuella som en grupp som förtjänar samhällets skydd. En följd av att det i bestämmelsen talas om "sexuell läggning" är att det också är brottsligt att uttrycka hat mot heterosexuella medan transsexuella inte skyddas eftersom det betraktas som en identitet och inte en läggningsfråga.

8. Vilka yttranden är brottsliga?

Några åtal för hets mot heterosexuella har veterligen aldrig väckts. Majoritetsgrupper förväntas klara sig från förföljelse och anses få tåla att bli ifrågasatta och kritiserade i större utsträckning.

När det gäller tröskeln för vad som ska anses utgöra hets har det tidigare enbart ansetts straffbelagt att uttrycka direkt hat mot en grupp. Sedan en lagändring 1970 är det idag förbjudet att även ge uttryck för åsikter och värderingar som riskerar att utsätta en grupp för missaktning.

I fallet med pastor Åke Green som uttalade sig nedsättande om homosexuella och homosexualitet konstaterade Högsta domstolen att om enbart svensk lag skulle gälla borde han fällts för hets mot folkgrupp. Men med hänvisning till ett antal domar i Europadomstolen friade domstolen pastor Green eftersom liknande fall där bedömts falla inom vad som kan och ska få sägas om andra grupper. Domen är ett exempel på att regler och bestämmelser skapade i Sverige kan vara stramare och mindre tillåtande än de som råder i omvärlden och som i Europakonventionens fall även gäller i Sverige.

Bestämmelsen om hets mot folkgrupp är inte tänkt att förbjuda diskussion om olika gruppers beteende, ritualer, levnadssätt eller andra särdrag. Men det finns en gräns för vad som kan accepteras då yttranden kan riskera att trigga enskilda att handgripligen på olika sätt ge sig på personer som tillhör en viss grupp. Ju mer avhumaniserad en grupp är i den allmänna debatten desto större är risken att de utsätts för olika former av förföljelse och trakasserier.

För att ett yttrande ska anses utgöra hets mot folkgrupp behöver det inte specifikt rikta sig mot en viss grupp. Det har och kan anses utgöra hets mot folkgrupp att framhålla att en viss "ras" är överlägsen alla andra.

Gränsen kan ibland vara hårfin mellan att uttrycka missaktning mot en folkgrupp och kritisera till exempel religiösa riter, profeter eller skrifter som olika grupper håller heliga. Men toleransen för att ifrågasätta och rikta även från kritik mot själva tron och dess uttrycksformer måste vara hög. I Sverige hade kyrkan länge ett starkt inflytande såväl över själarna som lagstiftningen. Ända in på 1940-talet var det brottsligt att ifrågasätta ett liv efter detta. Sedan 1970-talet är den svenska lagstiftningen rensad från alla förbud att kritisera det kyrkan håller heligt. Det är tillåtet att bedriva blasfemi och driva gäck med de heliga sakramenten och andra religiösa påfund.

På samma sätt som det är tillåtet att uttrycka sin tro eller otrohet i religiösa frågor måste det vara fritt att bekänna sin trohet mot kommunismen eller nazismen eller någon annan totalitär ideologi. Ismer av alla slag ska och kan kritiseras men utövarna bör i övrigt lämnas i fred att utöva sin tro och försöka övertyga andra om dess förträfflighet.

Med yttranden ska i detta liksom i andra sammanhang bilder jämföras med ord. Att bära symboler som till exempel ett hakkors kan anses utgöra hets mot folkgrupp. Även nazisthälsningar kan bedömas som hets mot folkgrupp.

Uppvigling

TF 7 kap. 4 § 10 p.

uppvigling, varigenom någon uppmanar eller annars söker förleda till brottslig gärning, svikande av medborgerlig skyldighet eller ohörsamhet mot myndighet eller åsidosättande av vad som åligger krigsman i tjänsten

Den som publicerar sig på internet eller i andra sammanhang och uttrycker sitt gillande eller ger tips om aktioner bör vara aktsam med orden. Det är lätt att engagemanget blir så stort att yttranden tänkta som satir uppfattas som uppviglande.

Enkelt uttryckt innebär bestämmelsen att det är brottsligt att uppmana eller förleda någon till att begå brott. Det är själva uppmaningen som är brottslig, vilket innebär att det kan vara brottsligt även om yttrandet inte leder till att någon agerar och utför en aktiv handling. Däremot anses ett yttrande bara kunna fällas om det finns någon realism i att någon verkligen begår brottet. Att "uppmana" till gärningar som är fullständigt orealistiska, i varje fall i nutid, utgör inte uppvigling. Ett känt exempel är författaren Jonathan Swift som i en bok presenterade det "anspråkslösa" förslaget att man för att lösa livsmedelsbristen och överbefolkningen borde avliva och äta barn.

Miljöaktivisten Linus Brohult uppmanade i tidningen Ekologen i slutet av 1990-talet till aktioner mot vägbyggen i Stockholmstrakten, Dennispaketet. Uppmaningen var konkret och Brohult tipsade om hur vägmaskinerna kunde saboteras genom att hälla socker i tanken, klippa av elkablar eller hälla vatten i motorn.

Tingsrätten dömde Brohult till ett års fängelse eftersom han ansågs ligga bakom artiklarna i tidningen. Svea hovrätt höll fast vid att det rörde sig om uppvigling men sänkte straffet till villkorlig dom och 100 timmars samhällstjänst.

Däremot blev det friande dom i målet mot tidningen Brand. Tidningen hade publicerat en satirisk "kravallguide" från A till Ö. Med tips om hur man kan angripa polis och motståndare med bland annat Molotovcocktails och gatsten. Justitiekanslern (JK) hade ingen framgång utan åtalet mot en representant för tidningen ogillades av juryn.

8. Vilka yttranden är brottsliga?

Av exemplen Brand och Swift ska man inte dra slutsatsen att bara för att något framställs som satir och samhällskritik är det fritt fram för vilka yttranden som helst. Finns det i satiren något som kan riskera att genomföras eller att satiren används som garnityr för att dölja en uppmaning kan den mycket väl vara brottslig.

Brott mot medborgerlig frihet

TF 7 kap. 4 § 12 p.

brott mot medborgerlig frihet, varigenom någon utövar olaga hot med uppsåt att påverka den allmänna åsiktsbildningen eller inkräkta på handlingsfriheten inom politisk organisation eller yrkes- eller näringsammanslutning och därigenom sätter yttrande-, församlings- eller föreningsfriheten i fara; försök till sådant brott mot medborgerlig frihet

Den som hotar någon med till exempel misshandel eller skadegörelse av egendom för att få någon att yttra sig eller avstå från att yttra sig om något gör sig skyldig till brott mot den medborgerliga friheten. Det gäller som framgår av lagtexten även den som försöker förhindra någon att ansluta sig till en organisation.

Att hota någon, oavsett vilket syftet är, kan utgöra ett yttrandefrihetsbrott, vilket framgår av punkt 16 nedan. Men att hota någon för att beskära dennes demokratiska fri- och rättigheter har lagstiftaren ansett viktigt att betona särskilt.

Olaga våldsskildring

TF 7 kap. 4 § 13p.

olaga våldsskildring, varigenom någon i *bild* skildrar sexuellt våld eller tvång med uppsåt att bilden sprids, om inte gärningen med hänsyn till omständigheterna är försvarlig

Bestämmelsen i första meningen tar sikte på alla skildringar i bild av våld eller tvång i sexuella situationer eller sammanhang. Tvång som inte kan betraktas som våld kan bestå i ett sadistiskt beteende där någon ofrivilligt utsätts för kränkande eller nedvärderande behandling.

Som framgår av lagtexten omfattas endast *bilder*. Att i text beskriva eller fantisera om även mycket grova sexuella övergrepp är strafffritt. Lagstiftaren har gjort en skillnad mellan hur stillbilder och rörliga bilder ska bedömas. Bestämmelsen i TF tar endast sikte på stillbilder och det krävs då att våldet eller tvånget är någorlunda kvalificerat för att bilden skall anses brottslig.

Erotiska eller pornografiska bilder som inte skildrar våld eller tvång är straffria att sprida. Undantagna är bilder av barn i sexuella situationer. Med barn förstås personer under 18 år eller vars pubertetsutveckling inte är avslutad.

Det är inte bara ett brott att sprida sådana bilder utan även själva innehavet eller att betrakta en sådan bild som man skaffat sig tillgång till är kriminaliserat.

Det är inte brottsligt att för strikt eget bruk skapa fantasibilder av barn i sexuella sammanhang. I TF anges att barnpornografiska bilder inte prövas enligt bestämmelserna där utan faller utanför grundlagen och ska handläggas som vilket brott som helst, oavsett framställningssättet.

Olaga våldsskildring

YGL 5 kap. 1 §

som yttrandefrihetsbrott anses även sådan olaga våldsskildring varigenom någon genom rörliga bilder närgånget eller utdraget skildrar grovt våld mot människor eller djur med uppsåt att framställningen sprids, om inte gärningen med hänsyn till omständigheterna är försvarlig.

Bestämmelsen i YGL kan sägas motsvara TF:s bestämmelse om olaga våldsskildring, men för rörliga bilder. Vad som ska anses som "närgånget" och "utdraget" avgörs från fall till fall. Omfattas skildringen av yttrandefrihetsgrundlagen är det Justitiekanslern som avgör om förundersökning ska inledas och åtal väckas. Sådana åtal har varit mycket sällsynta under 2000-talet.

Olaga hot

TF 7 kap. 4 § 16 p.

olaga hot, varigenom någon hotar annan med brottslig gärning på ett sätt som är ägnat att hos den hotade framkalla *allvarlig fruktan* för egen eller annans säkerhet till person eller egendom

I brottsbalken definieras olaga hot som att någon "lyfter vapen" mot annan eller på annat sätt hotar att vidta en brottslig gärning mot någon och hotet leder till att den hotade känner *allvarlig fruktan* för sin egen eller annans säkerhet eller egendom.

Här kan man säga att parallellen, liknelsen, mellan en kastad sten och ett uttalat ord kommer till konkret uttryck. För att inte förhindra en normal nyhetsrapportering och diskussion om hot och våldsbrott heter det i lagens förarbeten att det ska vara tillåtet att rapportera om sådana hot om det framgår att det är en rapport och inte ett hot som klätts i skepnad av en nyhet eller ett debattinlägg.

8. Vilka yttranden är brottsliga?

Hot mot tjänsteman

TF 7 kap. 4 § 17 p.

hot mot tjänsteman, varigenom någon med hot om våld förgriper sig på annan i hans eller hennes myndighetsutövning, i annan verksamhet där det finns samma skydd som är förenat med myndighetsutövning eller vid biträde till åtgärd som omfattas av sådant skydd, för att tvinga honom eller henne till eller hindra honom eller henne från åtgärd däri eller hämnas för sådan åtgärd eller varigenom någon på så sätt förgriper sig mot den som tidigare utövat sådan verksamhet eller biträtt därvid för vad denne däri gjort eller underlåtit; försök eller förberedelse till sådant hot mot tjänsteman, såvida inte brottet, om det fullbordats, skulle ha varit att anse som ringa

Att med hot försöka påverka en tjänsteman vid en myndighet att till exempel fatta ett visst beslut eller avstå från att vidta en åtgärd är brottsligt. Det spelar ingen roll om det sker i en skrift, på en webbplats eller per telefon. Bestämmelsen avser att ge myndigheterna stöd för att leva upp till principerna om saklighet och opartiskhet. Det är i sin tur en förutsättning för att allmänheten ska kunna känna tillit till att ingen skaffar sig fördelar genom påtryckningar.

Bestämmelsen hindrar självfallet inte till exempel en bloggare att till exempel kritisera en tjänstemän. Men det gäller att vakta tungan så att orden inte utgör hot eller förtal.

Övergrepp i rättssak

TF 7 kap. 4 § 18 p.

övergrepp i rättssak, varigenom någon med hot om våld angriper annan för att denne gjort anmälan, fört talan, avlagt vittnesmål eller annars vid förhör avgett utsaga hos en domstol eller annan myndighet eller för att hindra annan från en sådan åtgärd eller varigenom någon med hot om gärning som medför lidande, skada eller olägenhet angriper annan för att denne avlagt vittnesmål eller annars avgett utsaga vid förhör hos en myndighet eller för att hindra honom eller henne från att avge en sådan utsaga.

Bestämmelsen är ytterligare en "variant" på förbudet att skaffa sig fördelar och påverka beslut genom att hota med våld. I den aktuella bestämmelsen tas fasta på situationer under och inför rättsprocesser och omfattar främst dem som medverkar vid rättsskipningen.

Befattning med och vårdslöshet med hemlig uppgift

TF 7 kap. 4 § 4 och 5 PP.

obehörig befattning med hemlig uppgift, varigenom någon utan syfte att gå främmande makt till handa begår gärning som avses under 3 och uppgiften rör något förhållande av hemlig natur; försök eller förberedelse till sådan obehörig befattning med hemlig uppgift; stämpling till sådant brott, om detta är att anse som grovt, vid vilken bedömning det särskilt ska beaktas om gärningen innefattade tillhandagående av främmande makt eller var av synnerligen farlig beskaffenhet med hänsyn till pågående krig eller rörde förhållande av stor betydelse eller om den brottslige röjde vad som på grund av allmän eller enskild tjänst betrotts honom eller henne; 5. vårdslöshet med hemlig uppgift, varigenom någon av grov oaktsamhet begår gärning som avses under 4.

Vid publicistisk verksamhet och i synnerhet när det gäller samhällsbevakning och samhällsdebatt händer det att journalister och andra får ta del av hemliga uppgifter. Det läcker från myndigheter och andra allmänna organ.

Som vi sett är det som regel ingen brottslig gärning att lämna ut och heller inte att publicera uppgifter även om de omfattas av sekretess. Men det finns undantag och dessa ringas in i bestämmelsen.

Den som i syfte att gå främmande makt till handa genom att publicera uppgifter av hemlig natur vars offentliggörande kan medföra men för rikets försvar eller för folkförsörjningen vid krig, krigsliknande eller andra särskilda förhållanden döms för spioneri enligt punkt 3.

I punkt 4 slås fast att även den som röjer sådana uppgifter utan syfte att hjälpa en främmande makt gör sig skyldig till en brottslig gärning. En förutsättning för att det ska vara straffbart är att den som publicerar uppgifterna visste eller misstänkte att de var hemliga. Man kan säga att den som publicerar eller låter anskaffa sådana uppgifter borde ha begripit att det skulle kunna skada landets försvar. Okunnighet kan med andra ord straffas.

Även åtgärder som syftar till att komma över sådana uppgifter är brottsliga.

I bestämmelsen punkt 5 anges att anskaffande och publicering av sådana hemliga uppgifter kan straffas även om det sker av grov oaktsamhet. Det innebär att i dessa straffas inte bara okunnighet utan även omdömeslöshet. Det finns helt enkelt också en gräns för hur naiv man får vara.

8. Vilka yttranden är brottsliga?

Högförräderi, krigsanstiftan m.fl.

TF 7 kap. 4 § 1, 2, 3, 6, 7, 8 och 9 PP.

Dessa yttrandefrihetsbrott syftar till att skydda och bevara förmågan att försvara landet. Här finns brotten högförräderi, krigsanstiftan, uppror, landsförräderi och landssvek, landsskadlig vårdslöshet och spioneri. Dessa brott får anses som så speciella och ovanliga att de i vardagen knappast aktualiseras i fredstid för den som driver en webbplats eller på annat sätt bedriver opinionsbildning i grundlagsskyddade medier. De tas därför inte upp mer ingående här.

Bestämmelsen gäller endast när Sverige är i krig kan och sägas sakna aktualitet idag. Det intressanta med bestämmelsen är att den tar sikte på och förbjuder spridning även av osanna uppgifter om de kan leda till att försvaga landets försvar. Det som är mest närliggande att tänka på och erinra om är att det är brottsligt att sprida uppgifter bland "krigsmän" som kan leda till att de förlorar modet och viljan att försvara landet. Ska någon parallell dras till modern tid är det diskussionen om spridningen av radikala vänstertidskrifter bland värnpliktiga på 1970-talet.

8.3 Andra brott som kan begås på internet

De ovan redovisade brotten som räknas upp i TF och YGL är alltså de enda yttrandefrihetsbrott som kan begås i medier som faller in under yttrandefrihetsgrundlagarna. För den som driver en webbplats utan utgivningsbevis gäller det att också brott beakta ett antal andra lagar och bestämmelser i brottsbalken.

Vi har tidigare redovisat vad som gäller enligt personuppgiftslagen och BBS-lagen. Men i brottsbalken finns även ett antal andra bestämmelser som kan aktualiseras vid webbpubliceringar.

I brottsbalkens 4 kapitel finns ett antal straffbara gärningar uppräknade som syftar till att skydda enskildas frihet och frid. Här finns förtalsbestämmelsen och olaga hot, vilka redogjorts för ovan men även brott som inte upptas i TF eller YGL.

Som exempel kan nämnas olaglig förföljelse som kan ske rent fysiskt men också via telefonsamtal, e-post och inlägg på sociala medier. De brott som kan vara aktuella är det nämnda olaga hot men också ofredande och sexuellt ofredande. Även överträdelse av kontaktförbud kan ske såväl fysiskt som via internet och elektronisk kommunikation. För att det ska utgöra olaga förföljelse krävs att gärningarna utgjort ett led en upprepad kränkning av en annans personliga integritet.

När det gäller bland annat hets mot folkgrupp krävs att ett yttrande blivit spritt utanför den privata sfären och kunnat uppfattas

av fler än ett fåtal. Med den privata sfären avsåg lagstiftaren till exempel en familj eller anhöriga. Det är alltså straffritt att sända ett e-brev eller lämna en kommentar på en webbplats som endast anhöriga kan ta del av.

Spridning utanför sådana slutna kretsar är däremot straffbara om yttrandena framförts så att fler än ett fåtal haft möjlighet att ta del av dem. Det innebär alltså inte att omgivningen måste ha lyssnat eller ens uppfattat vad som sagts utan bara att möjligheten funnits att ta del av vad som yttrats.

Ofredande

BrB 4 kap. 7 §

Den som handgripligen antastar eller medelst skottlossning, stenkastning, oljud eller annat hänsynslöst beteende eljest ofredar annan, döms för ofredande till böter eller fängelse i högst ett år

Den som på en blogg eller via sociala medier betar sig hänsynslöst mot någon annan kan dömas för ofredande. Det behöver alltså inte vara frågan om olaga hot utan kan räcka med att en person är påträngande och ihärdig i sin uppvaktning.

Grov fridskränkning

BrB 4 kap. 4 a §

Den som begår brottsliga gärningar ... mot en närstående eller tidigare närstående person, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla för grov fridskränkning till fängelse, lägst sex månader och högst sex år.

Har gärningar som anges i första stycket begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, skall i stället dömas för grov kvinnofridskränkning till samma straff.

De brott som avses kan bland annat begås via internet. Det kan visserligen hävdas att sådana brott begås av personer som är direkt inblandade. Men som ansvarig för en blogg eller ett kommentarsfält på en webbplats gäller det att vara uppmärksam på sådana yttranden. En populär blogg med många besökare fungerar som sockerbiten på flugan och drar till sig dem som vill misskreditera någon. Den som driver bloggen bör aktivt och regelbundet se till att kontrollera inläggen och rensa när någon utsätts för tillmälen och okvädningsord.

8. Vilka yttranden är brottsliga?

Särskilt om näthat

Som nämnts inkluderas mycket i begreppet "näthat". Här finns allt från förtal och hot till ofredande. Flera har brotten har behandlats tidigare. Men det finns anledning att uppmärksamma rapporten *Polisanmälda hot och kränkningar mot enskilda personer via internet* som Brottsförebyggande rådet (Brå) låtit göra.

Forskarna vid Brå granskade 713 anmälningar om hot och ofredande från 2012. De omfattar såväl anmälningar om olaga hot, ofredande, grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning, olaga förföljelse, förtal och förolämpning.

I de fall det rör sig om unga personer som utsatts är också förövarna unga. När det gäller vuxna brottsoffer varierar åldern på gärningsmännen. Majoriteten av gärningsmännen är just män.

Av de studerade anmälningarna visar det sig att det är vanligt att det finns någon form av relation mellan offer och gärningsman. I 22 av 100 fall handlar det om en pågående eller avslutad parrelation och i 40 av 100 fall om någon form av vän- eller bekantskapsrelation. I resterande fall är gärningsmannen obekant eller anonym. Ofta har gärningsmannen skapat särskilda konton eller gjort intrång i någon annans konto för att komma åt en person.

Vanligast är att pojkar och män utsatts för hot om våld eller att de ska dödas. Flickor och kvinnor drabbas vanligast av att bilder av sexuell art läggs ut och ofta med nedsättande kommentarer om deras sexuella lössläpphet. Även manipulerade bilder med en mer direkt sexuell innebörd förekommer.

Hoten eller kränkningarna framförs på webbplatser, bloggar samt via e-post och i olika chattforum. I topp finns Facebook där majoriteten av de granskade brotten sker. När det gäller unga personer kommer Instagram på andra plats följt av följt av olika bloggar och chattar. Att Facebook och Instagram är de vanligaste brottsplatserna på internet beror enligt forskarna inte på att dessa forum skulle lämpa sig bättre än andra för brottsliga yttrande. Istället handlar det om att det är på dessa plattformar stora delar av befolkningen lever sina "offentliga liv". Även e-post används men är relativt ovanligt bland unga medan det förekommer mer frekvent bland äldre.

Av anmälningarna om "näthat" är det endast fyra av 100 som leder till åtal. Enligt Brå beror det till stor del på att många av anmälningarna inte utgör ett brott (12%) eller att gärningsmannen är under 15 år (9%). När det gäller förolämpning och förtal är det som regel upp till den drabbade att själv samla bevis och driva sin sak genom att lämna in en stämningsansökan till tingsrätten på orten. Av nedläggningsbesluten hänvisar åklagaren i ungefär vart femte fall till att det saknas anledning för samhället att väcka allmänt åtal.

Den enskild största anledning till att åtal inte väcks är utrednings- och bevisvärigheter (44%). I huvudsak handlar det om att det är

svårt att identifiera gärningsmannen. En anledning är svårigheten för polisen att få ut uppgifter från dem som tillhandahåller olika tjänster på nätet. Sedan undersökningen gjordes har samarbetet mellan polis och bland annat Facebook ökat. Men poliser som Brå intervjuat menar att det är omständligt och svårt att få ut information från till exempel Youtube. Alla förfrågningar om att få veta vem som har ett konto måste framställas till myndigheterna i USA via det svenska utrikesdepartementet.

Brå uttrycker förståelse för att åklagarna väcker åtal i bara fyra av 100 fall. Men samtidigt pekar Brå på att det finns en "förbättringspotential" hos polis och åklagare. Kunskaperna om IT-brott och kapaciteten att utreda brotten bör öka liksom även förmågan att ta hand om dem som känner sig så utsatta att de går till polisen.

9. Ansvar och skadestånd

kr

9.1 Vem kan hållas ansvarig?

Enklast och mest överskådligt för att beskriva vem eller vilka som kan hållas ansvariga för ett yttrande är att utgå från sätten att sprida information.

E-post

Den som skrivit och sänt ett e-brev är ansvarig för innehållet till exempel om yttrandena innehåller kränkande eller starkt förolämpande uppgifter eller värderingar. Åtal kan väckas av den drabbade för förtal eller förolämpning.

Sociala medier på internet

Sociala medier som Facebook och Instagram. Det finns också andra tjänster som Twitter och chattar som Ask.

För dessa forum finns ingen ensam ansvarig utgivare utan i första hand är det den som yttrar sig som är ansvarig för eventuella brott, till exempel förtal eller hets mot folkgrupp.

De sociala medierna faller in under lagen om elektroniska anslagstavlor. Det innebär att den som tillhandahåller tjänsten måste hålla uppsikt över vad som yttras på dessa forum. För vissa brott som till exempel hets mot folkgrupp eller upphovsrättsintrång kan företaget som tillhandahåller tjänsten i vissa fall bli ansvarigt.

Många medier, företag och organisationer har precis som enskilda personer "egna" sidor på till exempel Facebook. Där har de möjlighet att ta bort yttranden och även blockera personer som de inte vill ska kunna skriva på sidan. BBS-lagen är därmed tillämplig.

Skadestånd

Den som på internet eller på annat sätt utsätter någon för:

- Förtal
- Förolämpning
- Olaga hot
- Ofredande
- Grov fridskränkning
- Olaga förföljelse

...kan inte bara dömas till böter utan också bli skyldig att betala skadestånd till den drabbade.

En skrifts webbplats

Den som ger ut en skrift med utgivningsbevis får automatiskt skydd för webbplatser som är kopplade till skriften. Ansvaret för publiceringar faller på den som utsetts till utgivare för webbplatsen.

Webbplats med utgivningsbevis

Ansvaret faller på den som utsetts till och registrerats som utgivare.

Webbplats som saknar utgivningsbevis

Här har var och en som yttrar sig ansvar för sina yttranden. Detta gäller även för kommentarer som användarna kan skriva direkt på webbplatsen. Den som tillhandahåller webbplatsen kan i vissa fall hållas ansvarig enligt lagen om elektroniska anslagstavlor om vissa brottsliga yttranden medvetet får ligga kvar eller om tillsynen av webbplatsen varit otillräcklig.

Kommentarsfält på webbplatser med utgivningsbevis

I de fall kommentarerna är förhandsgranskade av utgivaren eller någon som denne utsett faller ansvaret helt på utgivaren och endast honom eller henne. Den som haft uppdraget att granska kommentarerna går alltså fri.

Om kommentarerna inte förhandsgranskas ansvarar den som yttrat sig. Ansvar för den som tillhandahåller tjänsten kan bli aktuellt om denne medvetet låter brottsliga yttranden ligga kvar eller grovt försummar att hålla uppsikt över kommentarsfälten.

Radio och tv-sändningar

Ansvaret för yttrandefrihetsbrott i ett radio- eller tv-program ligger på den som utsetts till utgivare. Har en ställföreträdare inträtt som utgivare har han eller hon ansvaret. Vid direktsändningar är det möjligt att i förväg komma överens om att de medverkande själva ansvarar för sina respektive yttranden. Sådana överenskommelser bör vara skriftliga eller dokumenteras på annat sätt.

Tekniska upptagningar

För tekniska upptagningar med ursprungsuppgifter är det i första hand den som låtit framställa upptagningen som hålls ansvarig. Finns det inga uppgifter eller om det visar sig att den som anges som framställare är felaktigt utpekad eller håller sig undan och inte kan påträffas vid rättegången faller ansvaret i stället på den som sprider upptagningen.

Dagspress och tidskrifter

För dagstidningar och tidskrifter som framställs i tryckpress gäller ett strikt ensamansvar. Det innebär att endast en person kan hållas ansvarig för de yttrandefrihetsbrott som anges i yttrandefrihetsgrundlagarna. I första hand är det den som utsetts till utgivare (normalt chefredaktören) som bär ansvaret. Finns ingen utgivare utsedd eller om denne håller sig undan när det är dags för rättegång går ansvaret vidare enligt en särskild ansvarskedja. Efter utgivaren kommer dennes ställföreträdare och därefter i fallande ordning ägaren, tryckaren och spridaren.

Böcker och andra icke periodiska skrifter

Precis som när det gäller tidningar finns en särskild ansvarskedja för skrifter som inte utkommer regelbundet. Till denna kategori räknas böcker där i första hand författaren är ansvarig. Finns ingen författare angiven går ansvaret vidare till förläggaren och därefter till tryckaren och spridaren.

Fotokopierade skrifter

Skrifter framställda genom stencilering, fotokopiering eller liknande sätt faller inte automatiskt in under TF:s bestämmelser. För att få det extra starka skyddet krävs att det antingen finns ett utgivningsbevis för skriften eller att den innehåller ursprungsuppgifter.

Finns utgivningsbevis träder ansvarskedjan för periodiska skrifter in.

Med ursprungsuppgifter menas att det tydligt anges vem som låtit mångfaldiga skriften samt när och var det skett. I dessa fall är det den som låtit framställa skriften som är ansvarig men även författare och andra medverkande liksom de som sprider skriften kan bli ansvariga.

I de fall en stencilerad skrift saknar såväl utgivningsbevis som ursprungsuppgifter är det den som sprider skriften som hålls ansvarig för innehållet.

9.2 Skadestånd

Att den som blivit misshandlad kan erhålla ersättning för skadan och sveda och värk är inte okänt för de flesta. Men även den som gett sig på och skadat någon annans anseende genom ord kan dömas att utöver böter även betala skadestånd till den drabbade.

Sverige är känt för att ha relativt låga skadestånd. En kränkning kan ge från 5 000 till 15 000 kronor i ersättning för skada. Det finns exempel på högre belopp på upp till 100 000 kronor men det hör till undantagen.

9. Ansvar och skadestånd

Men även ett ”lägre skadestånd” kan vara nog så kännbart för en ung person. Inte minst om kränkningen har skett mot ett större antal personer som till exempel i Instagrammålet där skadestånden tillsammans landade på 570 000 kronor för de två dömda flickorna.

Men det är inte bara den som begår gärningen som kan bli ersättningskyldig vid ärekränkingsbrott.

Skadeståndslagen kompletterades den 1 september 2010. Före ändringen kunde föräldrar bli skadeståndsskyldiga för brott deras barn begått endast om de varit oaktsamma, till exempel genom bristande tillsyn eller att de inte ingripit när de sett att deras barn begått ett brott. Med den nu gällande bestämmelsen har vårdnadshavarnas ansvar vidgats. Lagstiftaren ville sända en tydlig signal till föräldrarna om att de borde engagera sig mer i vad deras barn gör och i sin förlängning hoppades riksdagen att det skulle leda till en minskad ungdomsbrottslighet. Utgångspunkten i bestämmelsen är att föräldrarna ska betala skadestånd för sina barns gärningar även om de inte varit försumliga.

Mammorna till de två flickor som dömdes för grovt förtal i instagrammålet fick brutalt erfara den nya bestämmelsen. De dömdes att betala 8 800 kronor till var och en av dem som deras flickor förtalade. I hovrätten försökte en av mammorna att få skadeståndet på nära 160 000 kronor sänkt. Mamman åberopade bestämmelsen som säger att om det är ”uppenbart oskäligt att föräldern ska betala skadeståndet med hänsyn till förälderns förhållande till barnet eller de särskilda åtgärder föräldern har vidtagit för att förhindra att barnet begår brott”. Hovrätten avvisade begäran trots att kvinnan uppgett att hon har en årsinkomst på 96 000 kronor. Kvinnan har överklagat domen till Högsta domstolen.

Den som fälls i domstol för att ha förtalade en person blir regelmässigt även skyldig att betala skadestånd. Ett exempel är kvinnan som i en blogg publicerade namn och bild på sin före detta pojkvän. Enligt kvinnan skulle mannen ha misshandlat såväl henne som parets hund. Hon anklagade även mannen för att ha förföljt och trakasserat henne i sex år och varnade andra kvinnor för att träffa mannen.

Bloggen hade enligt kvinnans egna uppgifter 10 000 till 20 000 läsare. Anklagelserna fortplantade sig även till Facebook och mannen fick hotfulla telefonsamtal. Han tvingades enligt domen i Eskilstuna tingsrätt 2015 att byta telefonnummer och bil för att inte bli igenkänd.

Tingsrätten dömde kvinnan för grovt förtal eftersom hon utsatt mannen för allvarlig skada. Kvinnan dömdes till 30 dagsböter och ett skadestånd till mannen på 15 000 kronor.

10. Hur handläggs brott på internet?

10. Hur handläggs brott på internet?

Publiceringar på webbplatser som faller in under yttrandefrihetsgrundlagarna hanteras enligt den särskilda rättegångsordningen. Tryck- och yttrandefrihetsbrotten bedöms av en jury. Exklusiv åklagare är JK som liksom juryn har att följa en särskild instruktion om att de ständigt ska tänka på yttrandefrihetens betydelse för demokrati, hellre fria än fälla och mer se till syftet med ett yttrande än till uttrycket.

När det gäller övrig webbpublicering, e-post eller andra former av yttranden som inte omfattas av tryckfrihetsförordningen eller yttrandefrihetsgrundlagen hanteras brotten som vilket brott- eller skadeståndsmål som helst. Vanliga åklagare kan väcka allmänt åtal eller enskilda kan väcka enskilt åtal. I stället för en jury är det lagfarna domare och nämndemän som fäller utslaget.

Oavsett hur målen ska hanteras gäller särskilda regler för att väcka talan för förtal och förolämpning. I dessa mål är huvudregeln att det är den drabbade som måste lämna in en stämningssökan och driva målet. Det kan bli en kostsam process, i synnerhet i de fall som den som väckt åtalet förlorar och kan tvingas betala både sina egna och motpartens kostnader för advokater och andra omkostnader.

Samhället ska bara gripa in i särskilt ömmande fall. Det ska som det heter i lagen vara "påkallat från allmän synpunkt". Det kan gälla fall där bilder av sexuell och integritetskränkande art fått stor spridning, påståenden om att den utpekade gjort sig skyldig till mycket allvarlig brottslighet eller spridning av klandervärda uppgifter som riskerar den utpekades sociala existens och rykte. För att allmänt åtal ska kunna väckas krävs att den drabbade begär det hos åklagaren.

Tröskeln för att väcka allmänt åtal vid förtal har sänkts. Fram till 1 juli 2014 krävdes också för att motivera ett allmänt åtal att det fanns "särskilda skäl". Tanken från lagstiftarens sida var att fler skulle kunna få hjälp av samhället att driva sin sak. Borttagandet av "särskilda skäl" gäller alla yttranden oavsett vilket grundlagsskydd de har. Enligt Brottsförebyggande rådet (Brå) förväntar sig inte åklagare som Brå intervjuat att förändringen kommer att öka antalet allmänna åtal för förtal och förolämpning.

Yttrandefrihetsbrott i tryckta medier, direktsändningar i radio och tv har en relativt kort preskriptionstid. För böcker gäller ett år och för dagstidningar sex månader efter utgivningen. För radio och tv-program faller möjligheten för samhället att väcka åtal bort sex månader efter sändningen. För publiceringar på internet som faller inom yttrandefrihetsgrundlagarna gäller att preskriptionstiden upphör sex månader efter det att yttrandet tagits bort.

Däremot finns möjligheter att kräva skadestånd även efter att preskription inträtt. En enskild har tio år på sig att kräva ersättning för en ekonomisk eller ideell skada räknat från tidpunkten när skadan inträffade.

Att hävda sin rätt och slåss för sin heder mot förtal från andra enskilda eller medieföretag kräver kunskap, ork och inte minst pengar.

För att underlätta för enskilda har Juridikinstitutet – Institutet för Juridik och Internet (IJI) – startat en tjänst där de utan kostnad bistår brottsoffer och personer som har utsatts för särskilt allvarliga kränkningar med juridisk rådgivning och som ombud driver pilotfall i domstol.

11. Etik och nätetikett

11.1 Etik och moral

Moralant, moralist, dygd, moralväktare, moralbrott, sedlighet, moralkaka, amoralisk ...

Variationerna är många och tonläget skiftande när det gäller begreppen som används när vi talar om moral och etik. Moral och etik är värdeladdade ord.

Moral handlar om vad som är rätt och fel. Om att handla eller inte handla. Alla samhällen och alla individer oavsett om de är medvetna om det eller inte har en moral. Även avsaknaden av eller avståndstagandet från alla moraliska värderingar utgör en moral. Moralen i ett samhälle uppstår i samspelet mellan individer och mellan individerna och samhället. Lagen påverkar moralen och människors beteende påverkar lagen. Ett evigt ömsesidigt givande och tagande där var tid har sin moral.

Etik innebär en systematisering och värdering av vanor och seder. Etiken används för att granska och bedöma enskildas moral. Denna värdering sker utifrån olika etiska värdesystem, ideologier. Det kan handla om religiösa rättesnören som att du ska göra allt för dina medmänniskor som du vill att de ska göra för dig. Eller uttryckt med filosofen Kant att man alltid ska handla enligt principer som man skulle vilja ha upphöjda till lag. Enligt utilitarismen handlar etik om att maximera lyckan för maximalt antal människor vid varje tillfälle, vilket innebär att man tvingas acceptera att några blir olyckliga.

Den etiska grundhållningen formuleras ofta till olika normsystem för olika verksamheter i samhället. Det kan handla om affäretik, advokatetik, läkaretik eller pressetik. Alla yrkesgrupper har en etik som både kan vara mer allmänt hållen i form av riktlinjer som utgör rekommendationer eller formaliseras i regelrätta regelverk där enskildas agerande kan anmälas till och prövas i olika instanser, nämnder. Advokatsamfundet har sin disciplinnämnd som till del är reglerad i lag medan medierna har sin opinionsnämnd (PON) som saknar lagstöd.

Alla ideologier och normsystem har något att lära den som är aktiv på webbplatser och bloggar.

11.2 Spelregler för press, radio och tv

Utöver de ramar som lagstiftaren fastställt för yttrandefriheten har medierna egna mer stränga etiska riktlinjer. De etiska regelverken bestämmer medierna över själva liksom prövningen av överträdelser. Ett syfte med det som ibland kallas för ett självsanerande system är att hålla en så hög etisk nivå att lagstiftaren inte griper in och begränsar yttrandefriheten ytterligare. Men det handlar också i lika hög grad om att upprätthålla trovärdigheten för massmedierna.

Det finns etiska regler som gäller för redaktionella texter men även för hur journalister bör och inte bör agera eller uppträda i sitt arbete.

Den som vill bedriva en seriös debatt och nyhetsbevakning på nätet har mycket att lära av publicitetsreglerna, de yrkesetiska reglerna och reglerna för textreklam. Det gäller oavsett om verksamheten har utgivningsbevis eller inte.

Pressetik

Publicitetsreglerna är ordnade under sex rubriker.

Den första berör nyhetsrapporteringen. Här finns uppmaningar om att vara kritisk till nyhetskällor, att noggrant kontrollera sakuppgifter även om de publicerats tidigare och att ge läsaren möjlighet att skilja mellan fakta och kommentarer. Rubriker ska ha täckning i texten och den dokumentära bildens värde ska värnas.

Den andra rubriken rör möjligheten för personer som på olika sätt granskas eller är föremål för en rapportering att ge sin syn på saken. Den som har ett berättigat intresse att bemöta en uppgift ska ges tillfälle till genmäle. Felaktiga sakuppgifter ska rättas utan dröjsmål.

Regelverket lägger stor vikt vid att medierna ska respektera den personliga integriteten. Endast när det finns ett "uppenbart allmänintresse" bör uppgifter som utgör ett ingrepp i någons rätt till en egen privat sfär, privatlivets helgd, publiceras. Av hänsyn till anhöriga ska stor försiktighet iakttas vid publiceringar om självmord. Brottsoffer och deras anhöriga ska visas största möjliga hänsyn och namnpubliceringar övervägas noga. När det gäller etnicitet, yrke, sexuell läggning och andra uppgifter om enskilda ska sådana uppgifter inte anges om det saknar betydelse i sammanhanget och kan utsätta personen för andras missaktning.

Bilden har en stark genomslagskraft och har getts en egen rubrik i regelverket. Bland annat ska läsaren upplysas om en bild är ett montage eller har manipulerats på annat sätt.

Under "hör båda sidor" finns anmodanden att alltid ge den som kritiserats möjlighet att samtidigt bemöta kritiken. Bägge parter ståndpunkter i en tvist bör redovisas och publicisten ska också tänka på att en person som är misstänkt för brott i lagens mening är oskyldig tills motsatsen är bevisad.

Att publicera namn eller inte är sannolikt det vanligaste dilemman för medierna. Enligt regelverket ska man "noga avväga konsekvenserna av en namnpublicering som kan skada människor". Att namnge eller på annat sätt lämna upplysningar som gör att någon kan identifieras kräver att det finns ett "uppenbart allmänintresse" av att läsaren förstår vem det gäller.

Avsteg från regelverket kan anmälas av den berörde till Allmänhetens Pressombudsman (PO). Anser PO att publiciteten brutit mot god publicistisk sed och på något sätt skadat den enskilde lämnas

frågan vidare till Pressens Opinionsnämnd (PON). PON leds av höga jurister från domstolarna och består därutöver av representanter för allmänheten och medierna.

Alla periodiska skrifter kan anmälas. PO/PON kan även pröva publiceringar på webbplatser som publiceras av medlemsföretagen i Tidningsutgivarna och Sveriges Tidskrifter. Därutöver har ett 20-tal fristående webbplatser med utgivningsbevis frivilligt anslutit sig till systemet.

Yrkesetik

Yrkesetiken gäller inte själva publiceringen utan hur uppgifter tas fram. Utformningen av reglerna bestäms av Journalistförbundet som också övervakar att de följs.

Regelverket består av 13 punkter. De är tänkta att utgöra ett stöd för journalister i deras arbete. Syftet med regelverket är att stärka journalisternas integritet och därmed yrkeskåren och mediernas trovärdighet.

De 13 punkterna måste alla som ansöker om medlemskap i organisationen förbinda sig att följa. Som punkt tre anges att journalister inte ska ge efter för påtryckningar som syftar till att hindra eller driva fram en viss publicering.

Journalisterna uppmanas också att visa särskild hänsyn till personer som är ovana att bli intervjuade. De som intervjuas ska som regel informeras i förväg om hur och var deras uttalanden kommer att publiceras. De uppmanas också att visa hänsyn vid fotografering och anskaffning av underlag, särskilt när det gäller olyckor och brott.

Dold kamera eller dold mikrofon ska bara användas i undantagsfall och efter noggrant övervägande samt efter att andra sätt prövats för att få fram informationen.

En särskild nämnd kan pröva anmälningar från enskilda. Men prövning görs bara av medlemmar i Journalistförbundet som accepterar och väljer att medverka i en prövning.

Den verkliga och dagliga prövningen av hur uppgifter får och ska inhämtas bestäms på redaktionerna. Det ligger på den publicistiskt ansvarige att bestämma vilka regler som ska gälla på redaktionen. Brott mot reglerna kan prövas som en arbetsrättslig fråga. Handlar det om lagbrott kan det självfallet också bli en fråga för polis och åklagare. Ett exempel på det är Expressen som avskedade en reporter som utgett sig för att vara polis och dömts för föregivande av allmän ställning.

Textreklamregler

Reglerna om textreklam syftar precis som publicitetsreglerna och yrkesreglerna ytterst till att upprätthålla trovärdigheten för publicistisk verksamhet. Reglerna manar medierna att vara särskilt vak-

samma och kritiska till ett antal situationer. Det gäller bland annat vid publicitet kring företags, organisationers eller myndigheters verksamhet, produkter eller andra arrangemang så att ingen gynnas på ett otillbörligt sätt. Medieföretagen ska också vara vaksamma när varor eller varumärken exponeras i ett redaktionellt sammanhang så att det inte sker ett omotiverat gynnande av någon.

11.3 Etik och etikett på nätet

Såväl Facebook som andra företag som tillhandahåller tjänster på internet har etiska regler för sin verksamhet. Det är regler som gäller för företaget själva och deras anställda men också regler som de förväntar sig att användarna ska följa.

Facebook

Den policy som alla användare måste godkänna för att få använda Facebook inleds med den övergripande formuleringen att "Du är skyldig att säkerställa att din sida följer alla gällande lagar, bestämmelser och regler".

Det är i sig ett långtgående krav som de flesta användare inte kan överblicka. Men därutöver finns regler för hur insamlingen av uppgifter på Facebook får göras och användas, hur kampanjer och erbjudanden måste utformas.

Kanske mest angeläget att framhålla när det gäller internet och yttrandefriheten är att Facebook utöver kravet på att yttranden inte

Tänk på etiken och etiketten

Ord kan skada. Skapa ärr som sitter i livet ut. Allt som är lagligt behöver nödvändigtvis inte sägas eller spridas offentligt. Innan du publicerar ett yttrande tänk dig in i hur du skulle reagera och uppfatta det om du var "målavlan". Dra lärdom av mediernas 100-åriga erfarenheter av etisk diskussion och reglering som syftar till att inte i onödan skada enskilda. Läs och följ de pressetiska reglerna. Webbplatser med utgivningsbevis kan anmäla sig för att prövas av Allmänhetens Pressombudsman (PO) och Pressens opinionsnämnd (PON).

Respektera reglerna för netetikett som till exempel att inte bifoga tunga filer och inte skriva med VERSALER.

får bryta mot gällande lagar också att sidor inte får ”innehålla falska, vilseledande eller bedrägliga påståenden eller innehåll”. Några motsvarande restriktioner finns inte i yttrandefrihetsgrundlagarna.

Facebook förbehåller sig rätten att ta bort vissa bilder och inlägg samt även stänga konton som brutit mot företagets Community standard. Det kan handla om publiceringar av bilder på nakna personer och samlagsbilder, även i de fall de förekommer i en konstnärlig verksamhet. Ett exempel från hösten 2015 var när Facebook tog bort en bild på en naken kulla som konstnären Anders Zorn använt som förlaga.

Även inlägg som på olika sätt uttrycker hat mot personer och grupper med hänvisning bland annat till deras etniska ursprung eller handikapp tas bort enligt policyn.

För att bli uppmärksam på brott mot det som kan kallas uppträdandereglererna på Facebook uppmanar företaget alla att anmäla inlägg som strider mot reglerna.

Nätetikett

Om etiken främst tar sikte på vad som yttras finns också etiska regler, rekommendationer, om hur man uppträder på internet och när man använder elektronisk kommunikation i övrigt.

Det finns flera sammanställningar om netetikett, bland annat har Skolverket en samling etikettsregler. Precis som de pressetiska reglerna och Facebooks Community-regler finns en allmän förhållningsregel. Skolverket har som ingress på sin sammanställning uppmaningen: ”tänk två gånger innan du publicerar en text på internet eller innan du skickar iväg ett meddelande via mail, sms eller på sociala medier... Verkar allting korrekt? Har du uttryckt dig så att det inte går att missförstå?”.

Därefter följer ett antal mer konkreta exempel på etiketsbrott. Bland annat att man ska undvika att skriva med VERSALER. Håll dig till ämnet och ”behåll lugnet” när någon kommer med invändningar eller motargument och ”gå inte till personangrepp”.

Rubriker och uppdelning av långa texter på flera stycken tillhör också god etikett på nätet. Se också upp med att sända privata meddelande till e-postlistor eftersom det kan innebära att de publiceras till fler än man tänkt sig. Det tillhör också god sed att inte bifoga tunga filer i meddelanden.

Många webbplatser med kommentarsfält har egna specifika regler. Det kan vara krav på att vara ”hövlig” mot andra debattörer och undvika personangrepp. Att användarna ska hålla sig till ämnet och inte hota, trakassera, sprida lögn eller skvaller. Det förekommer också att man bannlyser svordomar och obscena ord och kommentarer om etnicitet, kön, sexuell läggning, religion eller hälsotillstånd om det saknar betydelse i sammanhanget. Att använda långa citat ur andras texter anses också inte höra till god ton på nätet utan huvuddelen av kommentaren ska vara skribentens egna ord.

12. Utredning föreslår lagändringar

En ny straffbestämmelse om olaga integritetsintrång. Det är ett av förslagen i utredningen Integritet och straffskydd (SOU 2016:7) som överlämnades till justitieminister Morgan Johansson den 3 februari 2016.

–Det finns ett stort behov av att modernisera och skärpa lagstiftningen. Samhället måste se strängt på hat och hot på nätet. Internet når överallt och glömmer aldrig, förklarar Morgan Johansson när utredaren, lagman Gudrun Antemar, överlämnar utredningen.

Det är yttranden på webbplatser och sociala medier som står i fokus i utredningen. Men förslagen är utformade så att de även träffar hat och hot oavsett hur de sprids till andra. Yttranden vid ett möte eller en demonstration blir också i vissa fall straffbara.

Redan idag finns, som framgår av denna skrift, regler som syftar till att skydda enskilda. Det gäller inte minst förtal och förolämpning. Till det ska läggas regler om sekretess som syftar till att uppgifter som är känsliga för enskilda inte ska få spridning, till exempel om sjukdomar.

Enligt utredningen har utvecklingen medfört ett nytt skyddsintresse. Med internet har möjligheterna att sprida integritetskänsliga uppgifter ökat väsentligt. Det har fört med sig att behovet av att skydda privatlivet och den personliga integriteten också ökat väsentligt.

Utredarens förslag:

- En ny straffbekännelse, olaga integritetsintrång
- Utvidga och skärpa bestämmelsen om olaga hot
- Ofredande ska bli ett brott även när det utförs via internet
- Förtals- och förolämpningsbestämmelserna moderniseras och skärps
- Ansvar för elektroniska anslagstavlor utvidgas
- Brottsoffer ska i större utsträckning kunna få ersättning från staten

Olaga integritetsintrång

Till fridsbrotten läggs en bestämmelse som straffbelägger den som gör intrång i någon annans privatliv. I fem punkter anges mer specifikt vilka uppgifter som ska anses utgöra ett intrång. Den som sprider bild eller annan uppgift om någons sexualliv eller hälsotillstånd eller på någon som är utsatt för ett allvarligt brott. När det gäller brottsoffer och nakna personer är tanken att endast bilder ska vara straffbara att sprida.

Den sjätte punkten har karaktären av en uppsamlingsbestämmelse för att träffa liknande situationer som de uppräknade. Här omfattas såväl bild som andra uppgifter.

För att en spridning av sådana uppgifter ska vara straffbar krävs att spridningen ska vara ägnad att medföra kännbar skada för den

som drabbas. Med ägnad avses att det visserligen har betydelse hur en enskild uppfattar situationen med det avgörande är att spridningen mer allmänt ska innebära en risk för skada. Bestämmelsen innehåller en ventil så att bilder som anses ha ett allmänintresse inte ska straffas. Det är i sådana fall försvarligt att sprida bilden eller uppgiften.

Olaga intrång syftar bland annat till att fånga upp spridningen av så kallad hämndporr. Det kan vara filmer som spelats in i samförstånd under en relation men där ena parten efter en separation sprider bilderna för att kränka sin före detta partner.

Om det olaga intrånget varit särskilt hänsynslöst eller på annat sätt medför mycket kännbar skada kan brottet anses som grovt. Ett grovt brott ska straffas med fängelse i minst sex månader och högst fyra år. Brott av normalgraden kan ge böter eller fängelse i högst två år.

Olaga hot

Olaga hot är redan idag ett brott. Den som hotar någon med en brottslig gärning som kan framkalla allvarlig fruktan för en persons egen eller någon annans säkerhet eller egen eller någon annans egendom kan dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

Utredningen föreslår att allvarlig fruktan ska ersättas med allvarlig oro och att de gärningar som finns i bestämmelsen om olaga integritetsintrång också ska kunna straffas om någon hotar med att till exempel publicera en nakenbild på någon. I lagtexten förs detta in genom tillägget frihet eller frid i hotbestämmelsen.

Förändringarna innebär en skärpning respektive en utökning av det straffbara. Fler fall ska kunna fångas upp med allvarlig oro. Enligt utredningens bedömning innebär förändringen ett förtydligande men också att lagen anpassas till domstolarnas praxis.

Även förtäckta eller underförstådda hot om att kränka någons privatliv ska kunna straffas, enligt utredningen.

Ofredande

Bestämmelsen moderniseras i utredningens förslag. Den skrivs om så att det blir tydligare vad som ska vara straffbart. Den som agerar hänsynslöst mot någon annan som kränker den andres frid på ett kännbart sätt ska kunna straffas.

Med förändringen tar lagen mer sikte på resultatet av ett agerande och inte bara vissa beteenden som allmänt sett kan utgöra ofredande. Som hänsynslösa beteenden anger utredningen fysiska angrepp, angrepp som stör någons lugn, harmoni eller sinnesstämning eller ageranden som tvingar någon att förändra sitt liv på något sätt. Även yttranden ska under vissa förhållanden kunna utgöra ofredande.

Förtal

Tanken med förtal är att enskilda inte ska anges som brottslingar eller på annat sätt ådra sig andras missaktning. Den enskildes sociala status i samhället och ställning i en mer begränsad grupp som personen tillhör ska upprätthållas. Sådana uppgifter är bara tillåtna att sprida om det anses försvarligt.

Utredningen vill modernisera språket och ersätta missaktning med anseende. Någon saklig förändring är inte avsedd. Även nedsättande uppgifter ska i fortsättningen vara tillåtna att lämna under förutsättning att de inte skadar den utpekades anseende.

Förolämpning

Förolämpning är tänkt att fånga upp mindre allvarliga yttranden om enskilda än de som ska anses utgöra förtal.

Inte heller när det gäller ändringarna i bestämmelsen om förolämpning är avsikten att ändra innebörden utan bara att modernisera språket. Den föreslagna bestämmelsen lyder: "Den som genom beskyllning, nedsättande uttalanden eller förödmjukande beteenden agerar mot någon ... som är ägnat att kränka den andres självkänsla eller värdighet döms för förolämpning till böter".

Förolämpningen kan innebära inte bara att man yttrar något nedsättande till en person utan också till exempel tecken, gester eller imitationer ska kunna anses som förolämpningar.

Elektroniska anslagstavlor

Lagen om elektroniska anslagstavlor eller BBS-lagen som den också kallas har använts i väldigt få fall. Enligt utredningens kartläggning anses den komplicerad och lite tandlös av polis och åklagare.

Men utredningen vill i stället för att avskaffa BBS-lagen skärpa ansvaret för den som tillhandahåller anslagstavlan. Med tillhandahåller menas den som förfogar över och kan påverka innehållet genom att till exempel ta bort ett inlägg.

Enligt BBS-lagen ska den som tillhandahåller anslagstavlan regelbundet kontrollera innehållet och ta bort sådant som uppenbarligen utgör till exempel hets mot folkgrupp och upphovsrättsbrott. Till den gällande listan över sådant som tillhandahållaren måste ta bort vill utredningen lägga till olaga hot och olaga integritetsintrång. Även i fortsättningen ska skyldigheten att ta bort sådana yttranden endast gälla om det är uppenbart att de faller in under bestämmelsen. Kravet på att det ska vara uppenbart har tillkommit eftersom lagstiftaren och även utredningen anser att de som tillhandahåller sådana anslagstavlor kan ha svårt att avgöra vad som är brottsligt.

Läs mer!

Näthatsutredningen finns att läsa på länken nedan. Dokumentet heter i sin helhet "Betänkande av Utredningen om ett modernt och starkt straffrättsligt skydd för den personliga integriteten".

www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2016/02/sou-20167/

En kritisk granskning av utredningen finns på www.nilsfuncke.se

Brottskadeersättning

Ersättning till brottsoffer ska kunna betalas ut om någon utsatt någon annan för brott som innebär angrepp på personen eller dennes frihet eller frid. Enligt utredningen bör ersättning även kunna betalas ut till den som utsatts för grovt förtal.

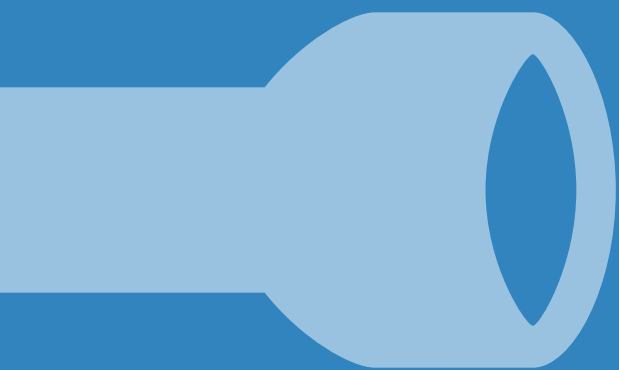
Förhållandet till yttrandefrihetsgrundlagarna

Utredningens samtliga förslag är tänkta att omfatta alla yttranden som inte omfattas av tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). Det innebär att alla yttranden på webbplatser som saknar utgivningsbevis omfattas. Det gäller även kommentarsfält som inte förhandsgranskas på webbplatser med utgivningsbevis.

Utredningen hade inte i uppdrag att lämna förslag som påverkade den särskilt starkt reglerade yttrandefriheten i TF/YGL. Men utredaren föreslår ändå att de förändringar som föreslås i brottsbalken vad gäller olaga hot, förtal och förolämpning ska föras in i TF vilket innebär att de också blir tillämpliga på medier som faller in under YGL, till exempel webbplatser med utgivningsbevis eller som är kopplade till en periodisk skrift.

13. Lästips och länkar

Grundlagarna och konventioner

Axberger Hans-Gunnar, *Yttrandefrihetsgrundlagarna*, Norstedts litteratur 2012

Funcke Nils, *Tryckfriheten under tryck*, Carlssons 2007

Bull Thomas och Sterzel Fredrik, *Regeringsformen en kommentar*, SNS 2010

Tryckfrihetsförordningen: www.lagen.nu/1949:105

Regeringsformen: www.lagen.nu/1974:152

Yttrandefrihetsgrundlagen: www.lagen.nu/1991:1469

Europakonventionen: www.lagen.nu/1994:1219

Offentlighetsprincipen

Funcke Nils, *Offentlighetsprincipen - praktik och teori*, Studentlitteratur 2014

OSL, lagtexten: www.lagen.nu/2009:400

[www.regeringen.se/informationsmaterial/2013/01/](http://www.regeringen.se/informationsmaterial/2013/01/offentlighetsprincipen-och-sekretess/)

[offentlighetsprincipen-och-sekretess/](http://www.regeringen.se/informationsmaterial/2013/01/offentlighetsprincipen-och-sekretess/)

www.allmanhandling.nu

Meddelarfrihet och källskydd

www.iis.se/guide/digitalt-kallskydd-en-introduktion/

www.iis.se/guide/digitalt-sjalforsvar/

Upphovsrätt

[www.regeringen.se/contentassets/87763679c7694e-](http://www.regeringen.se/contentassets/87763679c7694e-188e47393f1a3dd6ad/att-kunna-leva-pa-sitt-skapande)

[188e47393f1a3dd6ad/att-kunna-leva-pa-sitt-skapande](http://www.regeringen.se/contentassets/87763679c7694e-188e47393f1a3dd6ad/att-kunna-leva-pa-sitt-skapande)

Lag om elektronisk information (LEK)

www.pts.se/upload/Ovrigt/Om-PTS/infomaterial/om-bredband.pdf

www.lagen.nu/2003:389

Lagen om elektroniska anslagstavlor

www.lagen.nu/1998:112

Personuppgiftslagen

[www.regeringen.se/contentassets/c4f7dcc6578a4746b28d-](http://www.regeringen.se/contentassets/c4f7dcc6578a4746b28d-64fa33010a72/behandling-av-personuppgifter)

[64fa33010a72/behandling-av-personuppgifter](http://www.regeringen.se/contentassets/c4f7dcc6578a4746b28d-64fa33010a72/behandling-av-personuppgifter)

www.lagen.nu/1998:204

Registrering och utgivningsbevis

Registrering av webbplats:

www.iis.se/domaner/registrera/tips/

Utgivningsbevis för webbsidor:

www.radioochtvtv.se/sv/att-sanda/internetpublicering/utgivningsbevis/

Utgivningsbevis för periodiska skrifter:

<http://www.prv.se/sv/vara-tjanster/periodisk-skrift/>

Förteckning över svenska webbplatser med utgivningsbevis:

www.radioochtvtv.se/sv/sokverktyg/sok-i-registret/

Om brott

www.juridikinstitutet.se

Beslut och yttranden från Justitiekanslern:

www.jk.se/sv-SE/Beslut.aspx

Sök domar:

www.domstol.se/Sok/?tab=web&query=domar+beslut+och+handlingar

Om etik och netetikett

Yrkesetik för journalister:

www.sjf.se/yrkesfragor/yrkesetik/spelregler-for-press-radio-och-tv/yrkesregler

PO/PON, pressetik:

www.po.se/regler/pressetiska-regler

Radio och tv:

www.sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=3113&artikel=6022447

www.radioochtvtv.se/sv/att-anmala/granskningsnamnden/vagledande-beslut/

Sociala medier:

www.sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=3113&artikel=6058996

www.skolverket.se/skolutveckling/resurser-for-larande/kollakallan/saker/sociala-medier/integritet-i-sociala-medier-1.221933/checklista-1.221930

www.skolverket.se/skolutveckling/resurser-for-larande/kollakallan/saker/netikett

Facebook:

www.facebook.com/page_guidelines.php?locale=sv_SE

www.facebook.com/communitystandards?locale=sv_SE

Framtidens medieetiska system:

www.nilsfuncke.se/skiss-till-medieetiskt-system/

Nils Funcke

Nils Funcke är journalist, författare, debattör och utbildare. Han har varit ledarskribent på Dagens Nyheter och chefredaktör för tidningen Riksdag & Departement. Han har även varit anställd som utredningssekreterare i Yttrandefrihetskommittén (SOU 2012:55). Nils Funcke har tilldelats Stora Journalistpriset, Advokatsamfundets journalistpris, Landstingsförbundets journalistpris samt nominerats till grävande journalisters Guldspaden. Han har utsetts till Årets lärare vid JMK och författat boken "Tryckfriheten, Ordets män och statsmakterna".

Foto: Mats Lefvert CC-BY ND

Yttrandefrihet på nätet

IIS internetguide, nr 2. Version 2.1 2016.

Nils Funcke

Version 1.0 av Anders R Olsson 2008

Texten skyddas enligt lag om upphovsrätt och tillhandahålls med licensen Creative Commons Erkännande 2.5 Sverige.

Illustrationerna skyddas enligt lag om upphovsrätt och tillhandahålls med licensen Creative Commons Erkännande-Icke-Kommersiell-IngaBearbetningar 2.5 Sverige.

Läs mer om ovanstående villkor på <http://www.creativecommons.se/om-cc/licenserna/>

Vid bearbetning av verket ska IIS logotyper och IIS grafiska element avlägsnas från den bearbetade versionen. De skyddas enligt lag och omfattas inte av Creative Commons-licensen enligt ovan.

IIS klimatkompenserar för sina koldioxidutsläpp och stödjer klimatinitiativet ZeroMission.

Författare: Nils Funcke

Redaktör: Hasse Nilsson

Projektledare: Jessica Bäck

Formgivning: AGoodId

Första upplagan

ISBN 978-91-7611-542-8

Vi driver internet framåt! IIS arbetar aktivt för positiv tillväxt av internet i Sverige. Det gör vi bland annat via projekt som samtliga driver utvecklingen framåt och gynnar internetanvändandet för alla. Exempel på pågående projekt är:

Bredbandskollen

Sveriges enda oberoende konsumenttjänst för kontroll av bredbandsuppkoppling. Med den kan du på ett enkelt sätt testa din bredbandshastighet.

www.bredbandskollen.se

Internetdagarna

Varje höst anordnar vi Internetdagarna som är Sveriges ledande evenemang inom sitt område. Vad som för tio år sedan var ett forum för tekniker har med åren utvecklats till att omfatta samhällsfrågor och utvecklingen av innehållet på internet. www.internetdagarna.se

Internetfonden

Hos Internetfonden kan du ansöka om finansiering för fristående projekt som främjar internetutvecklingen i Sverige. Varje år genomförs två allmänna utlysningar, en i januari och en i augusti. www.internetfonden.se

Internetguider

IIS publicerar kostnadsfria guider inom en rad internetrelaterade ämnesområden, som webb, pdf eller i tryckt format och ibland med extramaterial.

Internetstatistik

Vi tar fram den årliga, stora rapporten "Svenskarna och internet" om svenskarnas användning av internet och dessemellan ett antal mindre studier.

Webbstjärnan

Webbstjärnan är en skoltävling som ger pedagoger och elever i den svenska grund- och gymnasieskolan möjlighet att publicera sitt skolarbete på webben. www.webbstjarnan.se

Internetmuseum

I december 2014 lanserade IIS Sveriges första digitala internetmuseum. Internetmuseums besökare får följa med på en resa genom den svenska internethistorien. www.internetmuseum.se

Federationer

En identitetsfederation är en lösning på konto- och lösenordshanteringen till exempel inom skolans värld eller i vården. IIS är federationsoperatör för Skolfederation för skolan och för Sambiförvård och omsorg. www.iis.se/federation

Internets infrastruktur

IIS verkar på olika sätt för att internets infrastruktur ska vara säker, stabil och skalbar för att på bästa sätt gynna användarna, bland annat genom att driva på införandet av IPv6. www.iis.se

Sajtkollen

Sajtkollen är ett verktyg som enkelt låter dig testa prestandan på en webbsida. Resultatet sammanställs i en lättbegriplig rapport. www.sajtkollen.se

Läs mer på nätet redan idag! På Internetguidernas webbplats hittar du mängder av kostnadsfria publikationer. Du kan läsa dem direkt på webben eller ladda ner pdf-versioner. Det finns guider för dig som vill lära dig mer om webbpublicering, omvärldsbevakning, it-säkerhet, nätets infrastruktur, källkritik, användaravtal, barn och unga på internet, digitalt källskydd och mycket mer.

Nya Internetguider!

Ungas integritet på nätet

Råd till dig som är vuxen

Av: Åsa Secher

Den här guiden belyser vad integritet på nätet betyder för unga idag. Det är ett viktigt ämne att ta sig an för att vi som vuxna ska kunna stötta och hjälpa barn och unga att känna var deras gränser går så att de inte råkar illa ut. Guiden riktar sig till vuxna i barns närhet och även om internetanvändandet börjar i tidig ålder, handlar innehållet framför allt om unga i åldrarna 10 till 16 år. Du får bland annat ta del av vad unga gör på nätet, vad grooming är, hur du som vuxen kan hjälpa unga att sätta gränser och vad Barnkonventionen säger om ungas rätt till integritet. Guiden är producerad i samarbete med Barnens Rätt i Samhället (BRIS).

Skydda dig mot bedragare

Nätffiffel, bluffakturor och vilseledande försäljning

Av: Anders Nyman

Internet och telefoni skapar fantastiska möjligheter för köpare och säljare att interagera. Den här guiden handlar om myntets baksida, bedragarna som utnyttjar nätets möjligheter för att lura dig för deras egen vinning. I guiden tar vi upp bedragarnas metoder, vad du som privatperson kan råka ut för och vad du bör se upp med. Viktigast av allt: du får reda på dina rättigheter och hur du skyddar dig om du blivit lurad. Ta del av drabbades berättelser och gå igenom checklistorna så att du blir säkrare när du använder internet för att köpa produkter och tjänster i vardagen. Guiden är producerad i samarbete med Polisen.